

MEMORY AND IMPRESSION | ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΜΑ

Memory and impression

A walk-through in the Peloponnese

Μνήμη και εντύπωμα

Μια περιήγηση στη χώρα του Πέλοπα

BACK COVER IMAGE

The Dioscuri on a votive relief, imperial period. Archaeological Museum of Tegea.

ΕΙΚΟΝΑ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟΥ

Οι Διόσκουροι σε αναθηματικό ανάγλυφο των αυτοκρατορικών χρόνων. Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας.

INTERNATIONAL COLLOQUIUM

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Tegea / Τεγέα, 12–13 December / Δεκεμβρίου 2019

FRONT COVER IMAGE

The Dioscuri on a copper coin of Gytheion in the name of Geta, *ca.* 209–211 AD. ΚΙΚΡΕ Numismatic Collection.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

Οι Διόσκουροι σε χάλκινο νόμισμα του Γυθείου στο όνομα του Γέτα, περ. 209–211 μ.Χ. Νομισματική Συλλογή ΚΙΚΡΕ.

MEMORY AND IMPRESSION
A WALK-THROUGH IN THE PELOPONNESE

INTERNATIONAL COLLOQUIUM / ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Tegea / Τεγέα, 12–13 December / Δεκεμβρίου 2019

MICHAIL N. STASSINOPOULOS–VIOHALCO PUBLIC-BENEFIT FOUNDATION

Cultural Center, Stadio Tegeas, 22012 Arkadia

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΜΙΧΑΗΛ Ν. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ–ΒΙΟΧΑΛΚΟ

Πολιτιστικό Κέντρο, Στάδιο Τεγέας, 22012 Αρκαδία

Social & Cultural Affairs

Welfare Foundation

Κοινωφελές Ίδρυμα

Κοινωνικού & Πολιτιστικού Έργου

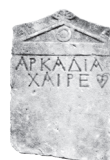

Michail N. Stassinopoulos–Viohalco

Public-benefit Foundation

Κοινωφελές Ίδρυμα

Μιχαήλ Ν. Στασινόπουλος–ΒΙΟΧΑΛΚΟ

Ephorate of Antiquities of Arkadia
Hellenic Ministry of Culture and Sports

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αρκαδίας
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

Memory and impression

A walk-through in the Peloponnese

Μνήμη και εντύπωμα

Μια περιήγηση στη χώρα του Πέλοπα

INTERNATIONAL COLLOQUIUM

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Tegea / Τεγέα, 12–13 December / Δεκεμβρίου 2019

MEMORY AND IMPRESSION:
A WALK-THROUGH IN THE PELOPONNESE
P R O G R A M

Thursday, December 12th, 2019

17:00–17:30 *Opening*

1ST SESSION

17:30–17:50 Afroditi Vlachou & Stelios Damigos
Early Arkadia: Narrative patterns and material culture.

17:50–18:10 Anna-Vasiliki Karapanagiotou
Civic space and aspects of the social life in early Mantinea.

18:10–18:30 Lara Diletta Varotto
Some considerations on Poseidon cult at Tegea.

18:30–19:00 *Discussion* (moderators: Jim Roy – Kostas Buraselis)

19:00–19:20 C O F F E E B R E A K

19:20–19:40 Paloma Guijarro
Impressing memory through poetry: Reminiscences of ancient Arkadia in Greek epigrams.

19:40–20:00 Hans Beck
Images of centrality. Phlious and its coinage in the Classical period.

20:00–20:20 Peter Funke
Independent – subordinated – allied: Changes in the political landscape of the Peloponnese in Classical and Hellenistic times.

20:20–20:50 *Discussion* (moderators: Edward Harris – Nikos Giannakopoulos)

Silver triobol of the Achaian League,
minted at Tegea, ca. 100-50 BC.
KIKPE Numismatic Collection.

Αργυρό τριώβολον της Αχαϊκής Συμπολιτείας,
κοπή της Τεγέας, περ. 100-50 π.Χ.
Νομοματική Συλλογή ΚΙΚΠΕ.

Friday, December 13th, 2019

2ND SESSION

- 09:10–09:30 Selene Psoma
APKADIKON: 20 years later.
- 09:30–09:50 François de Callataÿ
Memory, beauty and war: the 4th c. staters of Pheneos, Stymphalos and the Arkadian League.
- 09:50–10:10 George Kakavas
Ancient Arkadian coins in the Numismatic Museum collections.
- 10:10–10:40 *Discussion* (moderators: Hans Beck – Anna-Vasiliki Karapanagiotou)
- 10:40–10:50 C O F F E E B R E A K
- 10:50–11:10 Lilian de Angelo Laky
The Arkadian coins and the sanctuary of Zeus on Mt. Lykaion as evidences of ethnical and political identities during the Classical period.
- 11:10–11:30 Yannis Stoyas
The identity of a warrior in relief: Echemos on coins of Tegea.
- 11:30–11:50 Manolis Pagkalos
Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί: Shifting memories and identity in the making.
- 11:50–12:10 Olga Kaklamani
Lionizing sepulchral memory at Corinth: the tomb of Lais.
- 12:10–12:40 *Discussion* (moderators: Peter Funke – Selene Psoma)

3RD SESSION

- 17:00–17:20 Kostas Buraselis
Vespasian and Tegea. Remarks on some elements of typology in the omnia imperatoria.
- 17:20–17:40 Nikos Giannakopoulos
Private honours, civic approval and public memory in Roman Peloponnese.
- 17:40–18:00 Matthias Haake
‘No country for wise men’? Towards a Peloponnesian topography of philosophy.
- 18:00–18:30 *Discussion* (moderators: Jorunn Økland – Ioanna Spiliopoulou)
- 18:30–18:50 C O F F E E B R E A K
- 18:50–19:10 Ilias Anagnostakis
Askest not Tegea... Ancient Tegea and “the Tegean land” in Byzantine authors.
- 19:10–19:30 Gerasimos Merianos
Ringling false? The “wicked copper coins” of Georgios Gemistos Plethon.
- 19:30–19:50 Catherine Vanderheyde
The ‘salamanders’ carved slab from Andravida.
- 19:50–20:10 Ianthi Assimakopoulou
Deus Cosmum: Visions of Arcady in Renaissance Florence.
- 20:10–20:30 Dimitra Grousouzakou & Ioanna Spiliopoulou
The distribution of national lands and the colonization of new areas in the newly established Greek state: The case of the founding of Petalidi by the Maniates.
- 20:30–21:00 *Discussion* (moderators: François de Callataÿ – George Kakavas)

ABSTRACTS
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ILIAS ANAGNOSTAKIS
Institute of Historical Research
National Hellenic Research Foundation
eanagno@eie.gr

Askest not Tegea...
Ancient Tegea and “the Tegean land” in Byzantine authors

Already from the title of the paper, an adaptation of a Delphic oracle for Arkadia (“Askest Arkadia from me”), is hinted the lack of sources of information about Tegea during the Byzantine period. Byzantine Tegea as a habitable and monumental area, as well as its wider territory, can be made known only through archaeological research. As a city by its ancient and protobyzantine name, Tegea is mentioned mainly in the episcopal lists and in some other few but highly interesting cases, which will be presented more extensively. This historical and philological essay is limited in the examination of the largely antiquarian references to Tegea, before and after its renaming to Nikli or Mouchli, probably in the 9th–10th century. Some hypotheses are put forward, in an attempt to answer certain questions, such as, when and why the renaming occurred? Was this rather the outcome of population movement or transfer, that is the relocated people gave the new name to the settlement, as it is supposed to have happened also with Arkadiá–Kyparissia and with Korone–Asine? As a consequence, alongside the Slavic settlements the Byzantines juxtapose their own presence. The Slavic settlement in Arkadia from the 7th century onwards, aside from the toponyms, is proven also from the archaeological finds which recently are increased. Finds of Slavic identity had been traced from early on in Tegea per se (pottery), as well as in the territory of the nearby Pallantion, and they are testimonies of the great population change that had taken place. Later, during the 8th and the 9th centuries, it is possible that the Byzantine administration strengthened the area with populations transferred from other regions. In the 10th century the city is known as Amykleion, Eniklion, although the old name Tegea is used by certain authors for the area until the Frankish conquest, when Mochli, Mouchli and

Nikli become prevalent – probably as vernacular corruptions of Amyklai-Amykleion. Of special significance for the topic under discussion are two references, one of the 10th and the other of the 12th century. The 10th-century reference is of high importance as it mentions the participation of a certain *protospatharios* Thomas “of Tegea” in a planned secession of the Peloponnesians, moreover early in that century, in 920 or a little later. This was one of the last political turbulences in the Peloponnese during a period that the Byzantines try and eventually manage to control effectively (after a century and a half of conflict) the free Slavs of the Peloponnese and not only them. Arethas –who was born at Patras and knows very well the Peloponnese and was also probably the author of the Chronicle of Monemvasia– was reportedly involved together with the metropolitan of Patras in the planned subversion-rebellion. Arethas is the only source who briefly mentions the incident in an apologetic treatise of his. The active participation of a “Tegeatan” in the preparation of the rebellion, which aimed at the deposition of the emperor Romanos I and his replacement with a Peloponnesian, aside from the use of the ancient ethnic name which is interesting for the topic under discussion, is of great historical importance for an area scarcely appearing in the literary sources. Eustathios of Thessalonike, two centuries after Arethas, while commenting two Delphic oracles which became proverbial, the oracle “Ask-est Arkadia from me” and the oracle “the Corinthian is happy but for myself I would rather be a Tegeatan” (Teneatan according to Strabon), and noting that “the oracles recall Tegea”, designated the area as *Tegean topos* (land), a phrasing exclusively used by him. This is probably the equivalent to the *Tegean chora* (territory) or *Tegean pedion* (plain) mentioned in the ancient sources, as well as to the late Byzantine references (mainly in the Chronicle of Morea) *Nikliou chora*, *Nikliou kampos* (plain) and *livadia* (fields). The area of Tegea is considered as a land of prosperity and is related to the neighbouring Mantinea, designated as land “of many vines”, again only by Eustathios. Interpreting Homer on what he says about Mantinea, Eustathios remarks, right next to the verses for Tegea: “the poet calls this place lovely, for being a plain with many vines”. The factual value of this reference for the Byzantine era is still under investigation.

Finally, during the Palaiologan times, while narrating the Ottoman con-

quest of Morea, the authors of this period refer in an old fashioned way to the *Tegean choros* (country) and make note of the “city of Tegea, which is now called Mochlion”. The Tegean land, the city and the territory of Tegea are employed as a constant reminder of the past of a place even when its name has been changed.

Τεγέαν μὴ ἀδτεῖς...
Ἡ ἀρχαία Τεγέα καὶ «ὁ τεγεατικὸς τόπος»
στοὺς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς

Ἦδη ο τίτλος της ανακοίνωσης, μια προσαρμογή χρησμού της Πυθίας για την Αρκαδία (*Ἀρκαδίην μ' ἀδτεῖς*), υποδηλώνει την έλλειψη στις πηγές πληροφόρησης για την Τεγέα κατά τους βυζαντινούς χρόνους. Την βυζαντινή Τεγέα ως οικισμένο και μνημειακό χώρο αλλά και την ευρύτερη περιοχή της μόνον η αρχαιολογία μπορεί τελικά να αναδείξει. Ως πόλη με το αρχαίο και πρωτοβυζαντινό της όνομα, Τεγέα, απαντά κυρίως στους επισκοπικούς καταλόγους και σε κάποιες ακόμη ελάχιστες, αλλά ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες περιπτώσεις, οι οποίες και θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα. Η παρούσα ανακοίνωση, ιστορικοφιλολογικού χαρακτήρα, θα περιοριστεί στην εξέταση των αναφορών στην Τεγέα, σε μεγάλο βαθμό αρχαιογνωστικών, πριν και μετά την μετονομασία της σε Νίκλι ή Μούχλι, πιθανότατα στον 9ο–10ο αιώνα, και θα προτείνει κάποιες υποθέσεις απαντώντας σε ερωτήματα, όπως τότε μετονομάστηκε και γιατί; Είναι άραγε το αποτέλεσμα μετακίνησης ή μεταφοράς πληθυσμών, δηλαδή οι μετοικισθέντες δίνουν τη νέα ονομασία στην εγκατάσταση, όπως τούτο υποστηρίζεται ότι συνέβη και στην Αρκαδιά–Κυπαρισσία και στην Κορώνη–Ασίνη; Συνεπώς, δίπλα στις σλαβικές εγκαταστάσεις οι Βυζαντινοί αντιπαραθέτουν την δική τους παρουσία. Η σλαβική εγκατάσταση στην Αρκαδία από τον 7ο αιώνα, πέρα από το μέχρι τώρα τοπωνυμικό, αποδεικνύεται και από τα αρχαιολογικά ευρήματα, που πληθαίνουν τον τελευταίο καιρό. Σλαβικής ταυτότητας ευρήματα είχαν διαπιστωθεί από παλιά στην ίδια την Τεγέα (κεραμική) και στην περιοχή του

πλησιόχωρου στην Τεγέα Παλλαντίου και αποτελούν μάρτυρες της μεγάλης πληθυσμιακής αλλαγής που είχε επέλθει. Αργότερα κατά τον 8ο και 9ο αιώνα είναι πιθανή η ενίσχυση του χώρου με πληθυσμούς που μετέφερε η βυζαντινή διοίκηση από άλλες περιοχές. Στον 10ο αιώνα η πόλη απαντά ως Αμύκλειον, Ενίκλιον, αν και το παλιό όνομα Τεγέα χρησιμοποιείται από κάποιους συγγραφείς για την περιοχή μέχρι και την φραγκική κατάκτηση, οπότε Μόχλι, Μούχλι και Νίκλι επικρατούν, πιθανότατα δημώδεις παραφθορές των Αμυκλών-Αμυκλείου. Ειδική σπουδαιότητα για το εξεταζόμενο θέμα έχουν δύο αναφορές, μία του 10ου και μια άλλη του 12ου αιώνα. Αυτή του 10ου αιώνα είναι εξαιρετικής σημασίας καθώς αναφέρει την συμμετοχή ενός «Τεγεάτη» Θωμά πρωτοσπαθάρη σε μια σχεδιαζόμενη αποστασία των Πελοποννησίων μάλιστα στις αρχές του αιώνα, το 920 και λίγο μετά. Πρόκειται για μια από τις τελευταίες πολιτικές αναταράξεις στην Πελοπόννησο σε μια εποχή που οι Βυζαντινοί προσπαθούν και τελικά επιτυγχάνουν να ελέγξουν οριστικά (μετά από ένα και μισό αιώνα συγκρούσεων) τους αυτοδέσποτους Σλάβους της Πελοποννήσου και όχι μόνον αυτούς. Ο εκ Πατρών Αρέθας, που γνωρίζει πολύ καλά την Πελοπόννησο και είναι μάλλον αυτός που συνέταξε το Χρονικό της Μονεμβασίας, φέρεται να έχει εμπλακεί μαζί με τον μητροπολίτη Πατρών στη σχεδιαζόμενη ανατροπή-αποστασία. Ο Αρέθας είναι ο μόνος που παραδίδει ελλειπτικά το συμβάν σε απολογητικό του λόγο. Η ενεργός συμμετοχή ενός «Τεγεάτη» στην προετοιμασία της αποστασίας, η οποία στοχεύει στην ανατροπή του αυτοκράτορα Ρωμανού Α' και την αντικατάστασή του με κάποιον Πελοποννήσιο, εκτός από την χρησιμοποίηση ενός αρχαίου επιθέτου που ενδιαφέρει το θέμα που εξετάζουμε, έχει μεγάλη ιστορική σημασία για μια περιοχή για την οποία δεν υπάρχουν μαρτυρίες. Ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, δύο αιώνες μετά τον Αρέθα, σχολιάζοντας δύο χρησμούς της Πυθίας που έγιναν παροιμιώδεις, τον χρησμό *Ἀρκαδίην μ' αὐτεῖς* και τον χρησμό *ἐνδαίμων ὁ Κορίνθιος, ἐγὼ δ' ἐδὴν Τεγεάτης* (Τενεάτης κατά Στράβωνα), και αφού επισημάνει ότι *μέμνηται δὲ Τεγέας καὶ χρησμοί*, θα ορίσει την περιοχή ως *τεγεατικὸν τόπον*, μια αποκλειστικά δική του διατύπωση. Πρόκειται πιθανώς για το αντίστοιχο με τα αναφερόμενα από τις αρχαίες πηγές *Τεγεάτιδα χώρα*, *Τεγεατικὸν* ή *Τεγεατῶν πεδίων*, αλλά με τα υστεροβυζαντινά (κυρίως στο Χρονικό του Μορέως) *Νικλίου χώρα*, *Νικλίου κάμπος* και *λιβάδια*. Ο τόπος της Τεγέας θεω-

ρείται τόπος ευδαιμονίας και συσχετίζεται με την γειτονική Μαντίνεια που καλείται πάλι μόνον από τον Ευστάθιο *πολύαμπελος*. Ο Ευστάθιος ερμηνεύοντας τον Όμηρο για όσα λέγει για την Μαντίνεια, ακριβώς δίπλα στους στίχους για την Τεγέα, αναφέρει: *ἐρατεινὴν δὲ αὐτὴν ὁ ποιητὴς λέγει, διότι πεδιάς ἐστι καὶ πολὺάμπελος*. Η βυζαντινή πραγματολογική αξία της αναφοράς είναι πάντα υπό διερεύνηση.

Τέλος, στα παλαιολόγια χρόνια, οι συγγραφείς της εποχής εξιστορώντας την τουρκική κατάκτηση του Μοριά αναφέρονται αρχαιοπρεπώς στον *Τεγεάτην χώρον* και σημειώνουν *Τεγέα πόλει, ἣν οὐ νῦν Μοχλίον καλοῦσι*. Ο τεγεατικός τόπος, η πόλη και χώρα της Τεγέας χρησιμοποιούνται ως διαρκής υπενθύμιση του παρελθόντος ενός χώρου ακόμη και όταν αυτός έχει αλλάξει όνομα.

IANTHI ASSIMAKOPOULOU
Department of History, Archaeology & Cultural Resources Management
University of the Peloponnese
ianthiassim@icloud.com

Deus cosmum:
Visions of Arcady in Renaissance Florence

The works of Theocritus and Virgil rescued from oblivion and disseminated to the European art and literature the image of Arkadia, the realm of Pan, as a rustic land inhabited by peasants, nymphs, satyrs and demigods. Particularly, in Renaissance Florence Pan's image became related to Lorenzo *il Magnifico*, as it is evident in the nowadays lost painting of Luca Signorelli, *The Court of Pan* or *Pan deus Arcadiae*. This paper attempts to highlight aspects of Pan's survival –both as a cosmic deity and as a god of Nature– in the neoplatonic environment of the Medici villa at Careggi outside Florence. The patriarch of the Medici, Cosimo il Vecchio, had donated the villa to the humanist Marsilio Ficino in 1462, so that he might dedicate his life to thought, translation, and Plato. Thus, the “Platonic Academy” –which was a rather loose group of intellectuals who gathered together from time to time to discuss philosophical matters of mutual interest or celebrate special anniversaries such as the birth and death of Plato– was established. Its members included the leading intellectuals of Florence and Lorenzo himself. After all, according to those literati, rural peace and countrylife were thought to be the perfect surroundings for the realisation of a contemplative life. Signorelli's masterpiece, despite various and often conflicting approaches, still remains an enigmatic work of art that invites viewers to reflect on the symbolic figures depicted and to perceive Pan as an enormous inner potency which urges the human soul to seek for the universal and the eternal.

*Η επικράτεια του Πάνα: Απηχήσεις της Αρκαδίας
στην αναγεννησιακή Φλωρεντία*

Τα κείμενα του Θεόκριτου και του Βιργίλιου διέσωσαν και διέδωσαν στην ευρωπαϊκή τέχνη και λογοτεχνία την εικόνα της Αρκαδίας, της επικράτειας του Πάνα μιας βουκολικής περιοχής κατοικημένης από ποιμένες, νύμφες, σατύρους και ημίθεους. Ιδιαίτερα στην αναγεννησιακή Φλωρεντία, η εικόνα του Πάνα όχι μόνο επιβίωσε αλλά και συνδέθηκε με τον Λαυρέντιο τον Μεγαλοπρεπή, όπως υποδηλώνεται στον χαμένο σήμερα πίνακα του Luca Signorelli, *Το βασίλειο του Πάνα ή Σχολή του Πάνα ή Pan deus Arcadiae*. Με την παρούσα ανακοίνωση επιδιώκεται να αναδειχθούν πτυχές που αποκαλύπτουν την αναβίωση του Πάνα, τόσο ως κοσμικού θεού όσο και ως θεού της Φύσης που συντελέστηκε στο νεοπλατωνικό περιβάλλον της villa στο Careggi έξω από την Φλωρεντία. Στο χώρο αυτό, τον οποίο είχε δωρίσει ο πατριάρχης των Μεδίκων, Cosimo il Vecchio, στον ουμανιστή Marsilio Ficino το 1462 προκειμένου αυτός να αφοσιωθεί στην μελέτη και την μετάφραση πλατωνικών κειμένων, λειτούργησε η επονομαζόμενη Πλατωνική Ακαδημία, η οποία ήταν στην ουσία ένας μάλλον χαλαρός όμιλος διανοούμενων οι οποίοι συγκεντρώνονταν για να συζητήσουν φιλοσοφικά θέματα ή να εορτάσουν ιδιαίτερες επετείους όπως τη γέννηση και το θάνατο του Πλάτωνα. Σύμφωνα, άλλωστε, με τον πιο πάνω κύκλο, η διαβίωση στην ύπαιθρο μακριά από τις πόλεις προσφερόταν για τη διαλογιστική ενατένιση της ζωής. Το έργο του Signorelli, παρά τις πολλές, διαφορετικές και διαχρονικές προσεγγίσεις, παραμένει ένα αινιγματικό έργο που καλεί τους θεατές να στοχαστούν πάνω στους βαθύτερους συμβολισμούς που εμπεριέχονται στον πίνακα, καθώς και για τη διάσταση του Πάνα ως εγγενούς δύναμης που ωθεί την ανθρώπινη ψυχή προς το καθολικό και το αιώνιο.

HANS BECK
Seminar für Alte Geschichte
Westfälische Wilhelms-Universität Münster
hans.beck@uni-muenster.de

*Images of centrality.
Phlious and its coinage in the Classical period*

From the 430s BCE and through the 4th century, a series of silver coins from Phlious bear a wheel with four pellets, one in each corner of an incuse square on the reverse. The weight follows the Aiginetan standard, which indicates easy exchanges with emissions from the economically powerful mints in Sikyon and Argos nearby that used the same standard. In conjunction with the oxen on the front, the series references agricultural productivity. On some emissions, however, the depiction of the wheel is both more schematic and abstract, which indicates that there is more at play than farming. The longevity of the series, which runs unchanged for the longest time in the Classical Period, further inspires the quest for a deeper meaning. In my presentation, I will argue that the visual language of the coins gave voice to the particular way in which the people of Phlious saw themselves and in relation to the world beyond their valley.

*Απεικονίσεις της κεντρικότητας:
Ο Φλειούς και η νομισματοκοπία του στην κλασική περίοδο*

Από τη δεκαετία του 430 π.Χ. και για όλον τον 4ο αιώνα, μία σειρά αργυρών νομισμάτων από τον Φλειούντα φέρει ως οπισθότυπο τροχό με τέσσερις κουκίδες, μία σε κάθε γωνία του έγκοιλου τετραγώνου. Τα βάρος τους ακολουθεί τον αιγινήτικο κανόνα, γεγονός που είναι ενδεικτικό της ευκολίας των συναλλαγών με κοπές των οικονομικά ισχυρών κοντινών νομισματο-

κοπείων, στη Σικυώνα και το Άργος, τα οποία χρησιμοποιούσαν τον ίδιο σταθμητικό κανόνα. Σε συνδυασμό με την παράσταση βοδιού ως εμπροσθότυπο, η σειρά αναφέρεται στην αγροτική παραγωγικότητα. Σε ορισμένες κοπές, ωστόσο, η απεικόνιση του τροχού γίνεται πιο σχηματική και αφηρημένη, γεγονός το οποίο υποδεικνύει ότι υπάρχουν περισσότερα ως υπόβαθρο από απλώς τη γεωργική δραστηριότητα. Η μακροβιότητα της σειράς, η οποία διατρέχει το μεγαλύτερο μέρος της κλασικής περιόδου, εμπνέει την περαιτέρω αναζήτηση ενός βαθύτερου νοήματος. Στη μελέτη υποστηρίζεται ότι η οπτική γλώσσα των νομισμάτων έδωσε φωνή στον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο οι κάτοικοι του Φλειούντος έβλεπαν τους εαυτούς τους σε σχέση με τον κόσμο πέρα από την κοιλάδα τους.

KOSTAS BURASELIS
Department of History & Archaeology
National & Kapodistrian University of Athens
kburasel@arch.uoa.gr

*Vespasian and Tegea.
Remarks on some elements of typology
in the omina imperatoria*

Beginning with a neglected piece of evidence in Suetonius' biography of Vespasian on the latter's ascent to the imperial throne, some remarks will be presented on the typology of such presages of power for ancient rulers-to-be and their significance.

*Βεσπασιανός και Τεγέα.
ή παρατηρήσεις για στοιχεία τυπολογίας
των omina imperatoria*

Με αφετηρία μια αμελημένη μαρτυρία του Σουητωνίου για τον Βεσπασιανό και την άνοδό του στον αυτοκρατορικό θρόνο θα εξετασθούν ορισμένα στοιχεία τυπολογίας των μαρτυρούμενων προμηνυμάτων για την εξουσία μελλοντικών ηγεμόνων στον αρχαίο κόσμο και της σημασίας τους.

*Memory, beauty and war: the 4th c. staters of Pheneos,
Stymphalos and the Arkadian League*

This paper aims to consider together a series of silver coinages produced during the second quarter of the 4th c. in the name of the inhabitants of Pheneos (generally dated *ca.* 360-350 BC), Stymphalos (*ca.* 350 BC) as well as by the Arkadian League (*ca.* 363-362 BC). These three Arkadian coinages are unusually large by their denominations (staters of *ca.* 12g) but not by their volumes (only 3 obverse dies for the Arkadian League and Pheneos). They are of the highest artistic level ever achieved through the Greek world at large and are generally considered as an absolute peak of monetary art. Yet it is most likely that –as a general rule in a world where military expenditures were by far the most absorbing post of expenses– these wonderful pieces of art were struck to pay soldiers. Moreover, it is likely that these spectacular coinages belong to the same landscape, meaning 1) that they were issued around the same time (although not substantially different, actual chronologies are somehow misleading) and 2) organized at a supra-civic level of decision, despite the fact that their types indubitably refer to local legends. Having put in large perspective these three remarkable but small (to compare e.g. with Thebes and Locri Opuntii at the same time) coinages, the paper also considers why it was felt appropriate to strike such short-time issues.

*Μνήμη, κάλλος και πόλεμος: οι στατήρες του 4ου αι. π.Χ.
του Φενεού, της Στυμφάλου και του Αρκαδικού Κοινού*

Η μελέτη αποσκοπεί στην από κοινού θεώρηση των αργυρών νομισματικών σειρών που παρήχθησαν κατά τη διάρκεια του β' τετάρτου του 4ου αι. π.Χ.

στο όνομα των κατοίκων του Φενεού (χρονολογημένων εν γένει περί τα 360-350 π.Χ.), της Στυμφάλου (περ. 350 π.Χ.), καθώς και του Αρκαδικού Κοινού (περ. 363-362 π.Χ.). Αυτές οι τρεις αρκαδικές νομισματοκοπίες είναι ασυνήθιστα ευμεγέθεις όσον αφορά στις νομισματικές αξίες που εκδίδονται (στατήρες περ. 12 γρ.), αλλά όχι ως προς τον όγκο παραγωγής (μόνον 3 εμπρόσθιες μήτρες για το Κοινόν των Αρκάδων και για τον Φενεό). Συγκρατούνται στο υψηλότερο καλλιτεχνικό επίπεδο που επιτεύχθηκε σε ολόκληρο τον αρχαιοελληνικό κόσμο και γενικά θεωρούνται κορωνίδα της νομισματικής τέχνης. Ωστόσο είναι πολύ πιθανό –σε έναν κόσμο όπου κατά κανόνα οι πολεμικές δαπάνες ήταν κατεξοχήν ο πιο απαιτητικός τομέας εξόδων– ότι τα εν λόγω θαυμάσια νομισματικά έργα τέχνης κόπηκαν για την πληρωμή στρατιωτών. Επιπλέον, είναι πιθανόν ότι αυτές οι έξοχες νομισματοκοπίες ανήκουν στον ίδιο ορίζοντα, δηλαδή 1) εκδόθηκαν περίπου την ίδια εποχή (παρόλο που κατά βάση δεν διαφέρουν, στην πράξη οι χρονολογήσεις είναι κάπως αποπροσανατολιστικές), και 2) μεθοδεύτηκαν σε ένα υπερ-πολιτειακό επίπεδο αποφάσεων, παρά το γεγονός πως οι τύποι τους αναμφίβολα παραπέμπουν σε τοπικούς θρύλους. Εντάσσοντας σε μια ευρύτερη οπτική αυτές τις τρεις αξιοπρόσεκτες αλλά περιορισμένες νομισματοκοπίες (σε σύγκριση π.χ. με εκείνες των Θηβών και των Οπουντίων Λοκρών την ίδια περίοδο), η μελέτη εξετάζει επίσης τον λόγο για τον οποίο κρίθηκε σκόπιμο να κοπούν τόσο βραχείες εκδόσεις.

PETER FUNKE
Seminar für Alte Geschichte
Westfälische Wilhelms-Universität Münster
funkep@uni-muenster.de

*Independent – subordinated – allied:
Changes in the political landscape of the Peloponnese
in Classical and Hellenistic time*

Sparta's power-political dominance often blinds us to the diversity and complexity of state structures in the Peloponnese in late Archaic and Classical times. The bipolar image of a marked contrast between the Peloponnesian league under the leadership of Sparta and a few autonomous *poleis kai ethne* is a narrow, all-too-dichotomic view. The potential for conflict in the Peloponnese did not result primarily from the contrast between the great power Sparta and the other states. Relations between the medium-sized and small states and the mutual claims to power were far more conflictual. Relations between these states often led to pronounced regional concentrations of power – both outside and within the Peloponnesian League.

This development, which can already be observed for the Classical period, continued to gain momentum, when Sparta lost its predominance. Based on this assumption, the different processes and manifestations of these regional concentrations of power will be characterized by means of selected examples. Initially, the expansion of Mantinea's sphere of power at the end of the 5th and the beginning of the 4th century BC and the profound changes in the political structures in the Peloponnese after the defeat of Sparta at Leuktra (371 BC) are discussed. Subsequently, the attempts of the Achaeans to extend their sphere of influence beyond the borders of their ancestral region are outlined. Finally, against the background of the power increase of the Aitolian League on the Peloponnese, the strengths and weaknesses of the internal structures of the Achaian League in the 3rd and 2nd centuries BC are analysed. The selected case studies are intended to illustrate the functioning as

well as the wide range and the high dynamism of the political changes, which had taken place within a multidimensional tension field in the Peloponnese in Classical and Hellenistic times.

*Ανεξάρτητοι – υποταγμένοι – σύμμαχοι:
Μεταβολές στο πολιτικό τοπίο της Πελοποννήσου
κατά τους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους*

Η κυριαρχία της Σπάρτης στο πλαίσιο της πολιτικής ισχύος συχνά συγκαλύπτει την ποικιλομορφία και την πολυπλοκότητα των κρατικών δομών στην Πελοπόννησο στην ύστερη Αρχαϊκή και την Κλασική περίοδο. Η διπολική εικόνα της αντίθεσης μεταξύ μιας Πελοποννησιακής Συμμαχίας υπό την ηγεσία της Σπάρτης και μερικών αυτόνομων πόλεων και εθνών υποδηλώνει μια περιοριστική, υπερβολικά διχοτομημένη οπτική. Το ενδεχόμενο σύγκρουσης στην Πελοπόννησο δεν είχε ως βασική αιτία την αντίθεση μεταξύ της μεγάλης δύναμης της Σπάρτης και των υπολοίπων κρατών. Οι σχέσεις μεταξύ των μεσαίου μεγέθους δυνάμεων και των μικρών κρατών και οι αμοιβαίες αξιώσεις τους για εξουσία ήταν πολύ περισσότερο συγκρουσιακές. Οι σχέσεις μεταξύ αυτών των κρατών οδήγησαν συχνά σε έκδηλες περιφερειακές συγκεντρώσεις εξουσίας, τόσο εκτός όσο και εντός της Πελοποννησιακής Συμμαχίας.

Αυτή η εξέλιξη, που παρατηρείται ήδη κατά την Κλασική περίοδο, γινόταν ολοένα και πιο δυναμική καθώς η Σπάρτη έχανε την υπεροχή της. Επιλεγμένα παραδείγματα χρησιμοποιούνται για τον χαρακτηρισμό των διαφορετικών διαδικασιών και εκδηλώσεων αυτών των περιφερειακών συγκεντρώσεων ισχύος. Αρχικά, η επέκταση της σφαίρας εξουσίας της Μαντινείας στο τέλος του 5ου και στις αρχές του 4ου αιώνα και οι ριζικές αλλαγές στις πολιτικές δομές της Πελοποννήσου μετά την ήττα της Σπάρτης στα Λεύκτρα (371 π.Χ.). Ακολούθως, περιγράφονται οι προσπάθειες των Αχαιών να επεκτείνουν τη σφαίρα επιρροής τους πέρα από τα όρια της κοιτίδας

τους. Τέλος, τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες των εσωτερικών δομών της Αχαϊκής Συμπολιτείας κατά τον 3ο και 2ο αιώνα π.Χ. αναλύονται, στο πλαίσιο της επέκτασης του Κοινού των Αιτωλών στην Πελοπόννησο. Οι υπό μελέτη επιλεγμένες περιπτώσεις αποσκοπούν στην σαφή απεικόνιση της λειτουργίας καθώς και της μεγάλης ποικιλίας και υψηλής δυναμικής των πολιτικών αλλαγών που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο ενός πολυδιάστατου πεδίου έντασης στην Πελοπόννησο κατά τους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους.

NIKOS GIANNAKOPOULOS
Department of History & Archaeology
National & Kapodistrian University of Athens
giannakn@arch.uoa.gr

*Private honours, civic approval and public memory
in the cities of Roman Peloponnese*

The award of honours, materialized in the erection of visual representations of the honoured individuals and textualized through inscriptions engraved on the bases of these monuments, constituted an important mechanism for constructing the public memory of civic communities in the Greco-Roman world. After all, the very purpose of honour was to preserve in public the memory of the honorand and of his/her deeds. In this respect, the identity of the agents who claimed the right to award such honours and who controlled access to public memory was an issue of outmost importance. Since the Late Classical Period, public honorific monuments coexisted with private ones and, despite their close affinities in terms of style, location within the urban landscape and purpose (the exaltation of an individual), they nonetheless were easily distinguished on the basis of the accompanying inscriptions. Public honorific monuments recorded various civic organs in the nominative case as the grantor of honour, while private ones reserved this place to specific individuals, the civic institutions being textually absent from the honorific transaction, although several testimonies show that their permission was in fact asked for. The Imperial Period witnesses an important, but never systematically studied, novelty: the emergence of honorific monuments accompanied by inscriptions which record both private individuals as grantors of honour in the nominative case and civic organs as approvers of honour in various verbal formulas denoting the issuing of a relevant decree (for example the abbreviation $\psi\beta = \psi\eta\phi\acute{\iota}\sigma\mu\alpha\tau\iota\ \beta\omicron\upsilon\lambda\eta\varsigma$). The structure of these texts enables us to categorize them as private honorific inscriptions with explicitly recorded civic approval.

The aim of this paper is to investigate this new textual practice of providing access to public memory in the cities of Roman Peloponnese. We will ex-

plore how similar practices used in Roman cities became known to the Peloponnese through the Roman colony of Corinth. We will also examine the extent of the use of this new form of honorific inscriptions, comparing them with the well-established from the past private and public honorific inscriptions and bringing forward important local particularities. Finally, we will focus on the social and political background of the individuals who were recorded as grantors and recipients of honour in these inscriptions, and on the nature of their interaction with the civic authorities.

*Ιδιωτικές τιμές, έγκριση της πόλεως και δημόσια μνήμη
στη ρωμαϊκή Πελοπόννησο*

Η απόδοση τιμών, εκφραζόμενη υλικά διά απεικονίσεων των τιμωμένων προσώπων και σε κείμενα διά τιμητικών επιγραφών στις βάσεις των τιμητικών μνημείων, συγκροτούσε σημαντικό μηχανισμό διαμόρφωσης της δημόσιας μνήμης στις πολιτικές κοινότητες του ελληνορωμαϊκού κόσμου. Ο κύριος σκοπός της τιμής ήταν άλλωστε η διαιώνιση της μνήμης του τιμωμένου και των ενεργειών του. Κατά συνέπεια, η ταυτότητα των υποκειμένων τα οποία διεκδικούσαν το δικαίωμα να απονέμουν τιμές και να ελέγχουν έτσι την πρόσβαση στη δημόσια μνήμη αποτελούσε ζήτημα ιδιαίτερης σημασίας. Ήδη από τον 4ο αιώνα π.Χ., δημόσια τιμητικά μνημεία συνυπήρχαν στον δημόσιο αστικό χώρο με ιδιωτικά, αλλά εύκολα διακρίνονταν από αυτά με βάση τον διαφορετικό τύπο των επιγραφών που έφεραν: στα δημόσια τιμητικά μνημεία καταγραφόταν ως φορέας απόδοσης τιμών σε ονομαστική πτώση ένα δημόσιο θεσμικό όργανο, ενώ στα ιδιωτικά ένας ιδιώτης. Κατά την αυτοκρατορική περίοδο ανακύπτει μια σημαντική καινοτομία: τιμητικά μνημεία φέρουν επιγραφές στις οποίες καταγράφεται και ένας τιμών ιδιώτης σε ονομαστική πτώση, αλλά και τα δημόσια όργανα ως φορείς έγκρισης των τιμών αυτών, με ποικίλους λεκτικούς τύπους που αναφέρονται στην έκδοση σχετικού ψηφίσματος, π.χ. η συντομογραφία ψ(ηφίσματι) β(ουλῆς). Η δομή αυτών των επιγραφών επιτρέπει να προσδιοριστούν ως ιδιωτικές τιμητικές επιγραφές με δημόσια έγκριση.

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει πώς λειτουργούσε στις πόλεις της ρωμαϊκής Πελοποννήσου αυτή η νέα κειμενική πρακτική διά της οποίας παρεχόταν πρόσβαση στη δημόσια μνήμη. Ειδικότερα, θα εξεταστεί πώς αντίστοιχες πρακτικές των ρωμαϊκών πόλεων διαδόθηκαν στην Πελοπόννησο διά της ρωμαϊκής αποικίας της Κορίνθου. Επιπλέον, θα μας απασχολήσει η έκταση του φαινομένου (σε σύγκριση και με τη συνεχιζόμενη χρήση των ήδη κατεστημένων μορφών απόδοσης τιμών), η κοινωνική και πολιτική ταυτότητα των ιδιωτών χορηγών και αποδεκτών αυτών των τιμών και ο χαρακτήρας της αλληλεπίδρασής τους με τα θεσμικά όργανα των πόλεων.

DIMITRA GROUSOUZAKOU
PhD candidate, University of the Peloponnese
Director of High School in Petalidi
dimigrous@gmail.com

IOANNA SPILIOPOULOU
Department of History, Archaeology and
Cultural Resources Management
University of the Peloponnese
iaspi@uop.gr

*The distribution of national lands and the colonization
of new areas in the newly established Greek state:
The case of the founding of Petalidi by the Maniates*

This presentation is part of the already completed dissertation of Mrs. Dimitra Grousouzakou on “The Evolutionary Course of the town of Petalidi from its foundation, in the early Othonic period to the modern age”.

The settlement of the Maniates in Petalidi (*quondam* ancient Korone) and the establishment of a colony of Mani there, after 12 centuries of silence and depopulation in the area, reflects the general trend of population moving, immediately after independence, which generally forms the core of the research. We draw basic information on the establishment of the colony from the personal record of its founder, Nicholas Pierros Mavromichalis. Petalidi is officially founded with the Royal Decree of 19 April 1834. Concerning the way it was organized and its evolution, we derive important information from the press of the time and other written sources, while the oral testimonies of the families that moved from Mani to Petalidi immediately after its foundation are also important and original elements in the research. The Maniates who settled in the area and were given share from the national lands, apart from their particular cultural heritage, they also carried their linguistic idiom with them, which is now lost or fully assimilated by the mod-

ern Greek, but it still remains unaltered only in the songs of mourning, which are very popular in Mani.

Urban planning of the area, based on a rationally organized plan drawn up by the Bavarian engineers Colman and Straus, with rectangular arrangement and concern of communal spaces, is also of great interest. The colonial settlement in Petalidi began to be built in 1835, preserving some traditional features, but mainly following the neoclassical trends of urban planning and architecture of the Ottonian reign (1833-1862). Particular emphasis is given to the phenomenon of cultural diversity and osmosis, observed in Petalidi, almost immediately after its foundation. Three different populations meet and work together over time for the evolution and progress of the colony: on the one hand the Maniates settlers and on the other the local inhabitants of the surrounding villages, but also the Anevokatevates, who had already moved to the surrounding area before the foundation of Petalidi. These were Arkadians, Vlachs in their origin, who came from the villages of Arkadia, such as the historic Alonistena, home of the mother of Theodoros Kolokotronis, Arkoudorema, etc. When the town of Petalidi was established, they also started to demand their share from the national lands and as a result the fight and the competition between the different populations living in the town soon began. Older sources refer to the dominance of the Maniates, especially during the first years of the colony's establishment, while the press of the period refers to the newly founded Petalidi as a colony of the Spartans in Messinian territory.

The presentation ends with an assessment of the cultural acculturation that took place in Petalidi due to its population diversity, the research of which is of particular anthropological, sociological and cultural interest.

Η διανομή εθνικών γαιών και ο εποικισμός νέων περιοχών στο νεοσυσταθέν ελληνικό κράτος: Η περίπτωση της ίδρυσης του Πεταλιδίου από τους Μανιάτες

Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί τμήμα της ήδη ολοκληρωμένης διατριβής της Δήμητρας Γρουσουζάκου με θέμα: «Η εξελικτική πορεία της κωμόπολης του Πεταλιδίου από την ίδρυσή της, κατά την πρώιμη Οθωνική περίοδο, έως τη σύγχρονη εποχή».

Η εγκατάσταση των Μανιατών στο Πεταλίδι (αρχ. Κορώνη) και η δημιουργία μανιάτικης αποικίας μετά από 12 περίπου αιώνες σιωπής και πληθυσμιακής απουσίας στην περιοχή, απηχεί το γενικότερο κλίμα μετακινήσεων πληθυσμών αμέσως μετά την ανεξαρτησία της χώρας, αποτελώντας τον πυρήνα της έρευνας. Βασικές πληροφορίες για την ίδρυση της αποικίας αντλούμε από το προσωπικό αρχείο του ιδρυτή της, Νικολάου Πιέρρου Μαυρομιχάλη. Το Πεταλίδι ιδρύεται επίσημα με το Βασιλικό Διάταγμα της 19ης Απριλίου του 1834. Σημαντικές πληροφορίες για την οργάνωση και εξέλιξη του αντλούμε μέσα από τον τύπο της εποχής και άλλες γραπτές πηγές, ενώ οι προφορικές μαρτυρίες των οικογενειών που μετοίκησαν από τη Μάνη στο Πεταλίδι αμέσως μετά την ίδρυσή του, αποτελούν επίσης σημαντικά και πρωτότυπα στοιχεία στην έρευνα. Οι Μανιάτες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή λαμβάνοντας κλήρο από τις εθνικές γαίες, εκτός από την ιδιαίτερη πολιτισμική τους φυσιογνωμία, μετέφεραν μαζί τους και το γλωσσικό τους ιδίωμα, το οποίο όμως σήμερα έχει πλέον χαθεί ή πλήρως αφομοιωθεί από την κοινή νεοελληνική, εξακολουθώντας να παραμένει αναλλοίωτο μόνο στα μοιρολόγια.

Ενδιαφέρον προκαλεί και ο πολεοδομικός σχεδιασμός της περιοχής, που βασίζεται σε ένα ορθολογικά οργανωμένο σχέδιο, το οποίο συντάχθηκε από τους Βαναρούς μηχανικούς Κόλμαν και Στράους, με ορθογώνια διάταξη και πρόβλεψη των κοινόχρηστων χώρων. Ο οικισμός άρχισε να κτίζεται το 1835, διατηρώντας κάποια παραδοσιακά χαρακτηριστικά, ακολουθώντας όμως κυρίως τις νεοκλασικές τάσεις της πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής της Οθωνικής περιόδου (1833-1862). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται και στο φαινόμενο της πολιτισμικής ετερότητας και ώσμωσης που παρατηρείται

στο Πεταλίδι, σχεδόν αμέσως μετά την ίδρυσή του. Τρεις διαφορετικοί πληθυσμοί συναντώνται και εργάζονται με την πάροδο του χρόνου από κοινού για την εξέλιξη και την πρόοδο της αποικίας: από τη μία οι Μανιάτες άποικοι και από την άλλη οι ντόπιοι κάτοικοι των γύρω χωριών, αλλά και οι Ανεβοκατεβάτες, οι οποίοι είχαν ήδη μετοικήσει στην γύρω περιοχή, πριν την ίδρυση του Πεταλιδίου. Πρόκειται για Αρκάδες, Βλάχους στην καταγωγή, ορμώμενους από χωριά της Αρκαδίας, όπως η ιστορική Αλωνίσταινα, τόπος καταγωγής της μητέρας του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, το Αρκουδόρεμα, κ.ά. Όταν στη συνέχεια δημιουργήθηκε η κωμόπολη του Πεταλιδίου, άρχισαν και αυτοί να ζητούν δικαίωμα στον κλήρο των γαιών, με αποτέλεσμα να αρχίσουν σύντομα οι προστριβές ανάμεσα στους διαφορετικούς πληθυσμούς που συμβίωναν στην κωμόπολη. Παλαιότερες πηγές κάνουν λόγο για την κυριαρχία των Μανιατών, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της αποικίας, ενώ ο τύπος της εποχής αναφέρεται στο νεοσύστατο τότε Πεταλίδι ως αποικία των Σπαρτιατών σε μεσσηνιακό έδαφος. Η ανακοίνωση κλείνει με μία αποτίμηση της πολιτισμικής προσοικείωσης που επήλθε στην κωμόπολη του Πεταλιδίου, εξαιτίας της πληθυσμιακής του ετερότητας, η εξέταση της οποίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ανθρωπολογικό, κοινωνιολογικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον.

PALOMA GUIJARRO
Departamento de Filología Griega y Lingüística Indoeuropea
Universidad Complutense de Madrid
paloma.guijarro@hotmail.com

*Impressing memory through poetry:
Reminiscences of ancient Arkadia in Greek epigrams*

Before our modern eyes, one of the first thoughts that come to our mind when the term *Arkadia* is evoked probably relates to olden Renaissance topics of a paradisiac land where ingenuous shepherds live a peaceful and naïve existence away from any external concern. However, this idealized perception of ancient Arkadia was not thus rendered in Arkadian epigraphical texts, nor based on its material evidence or literary culture. Leaving aside this scholarly topic that could distort current approaches to ancient Arkadia, the examination of ancient texts in which Arkadians were represented provides a suitable starting point to analyze how they were characterized (or wanted to be characterized) and how their memory was preserved in Antiquity. To address this issue, this contribution will deal with poetic texts, more precisely, with epigrams. Admittedly, in ancient Greece poetry constituted a traditional means of impressing memory –or memories– of individuals and collectives (it was not in vain that, alongside with oral poetry, the oldest epigraphical texts were metrical). To this effect, we will focus on the study of both epigraphic and literary epigrams coming from Arkadia or attributed to Arkadians. Hence, the objective of this work is to define how ancient Arkadia was recorded in the preserved epigrammatic poetry.

Throughout the exposition we will analyze first the extant *corpus* of Arkadian inscriptions in verse, not very numerous though. We aim at identifying local attempts of impressing (or not) national memories in order to conform a collective identity. For that purpose, we will later compare these documents with other metrical inscriptions coming from surrounding Peloponnesian areas. On this latter point, it should be pointed out that in the pre-Hellenistic period epichoric dialects could be represented in epigraphic poetry: language

—and the consequent selection of local dialects or commoner standardized forms— could also be interpreted as a marker of identity. Secondly, we will compare these metrical inscriptions with their literary counterparts, looking for their affinities and their dissimilarities. These literary epigrams are to be found quoted in ancient authors or in ancient collections of epigrams (the so-called *Garlands*). It is usually implied that there is no absolute certainty of the origins of these texts nor their real existence. Especially in the case of the epigrammatic collections, texts are provided with no context at all. As a result of this, we will also have to take into account further problems of authorship and original nature of epigrams. Be that as it may, within those texts we will finally consider epigrams assigned to an Arkadian poetess who lived between the 4th and the 3rd century BC: Anyte of Tegea. We will then close our exposition contrasting the aforementioned material with this local author and the image of Arkadia recorded in her work.

*Εντυπώνοντας τη μνήμη μέσω της ποίησης:
Αναμνήσεις της αρχαίας Αρκαδίας σε ελληνικά επιγράμματα*

Στη σύγχρονη οπτική μας, μία από τις πρώτες σκέψεις που έρχονται στο μυαλό μας όταν ανακαλείται ο όρος *Αρκαδία* σχετίζεται με αναγεννησιακές αναγωγές σε μια παραδείσια γη όπου γηγενείς βοσκοί βιώνουν μια ειρηνική και απλοϊκή ύπαρξη μακριά από κάθε εξωτερική ανησυχία. Ωστόσο, αυτή η εξιδανικευμένη πρόσληψη της αρχαίας Αρκαδίας δεν αποδίδεται κατά αυτόν τον τρόπο στα αρκαδικά επιγραφικά κείμενα, ούτε βασίζεται σε υλικά στοιχεία ή στη φιλολογική παράδοση. Αφήνοντας κατά μέρος αυτό το λόγιο θέμα, το οποίο μπορεί να παραμορφώσει τις σύγχρονες προσεγγίσεις για την αρχαία Αρκαδία, η εξέταση των αρχαίων κειμένων στα οποία αντιπροσωπεύονται οι Αρκάδες παρέχει ένα κατάλληλο σημείο εκκίνησης για να αναλύσουμε πώς αυτοπροσδιορίζονταν (ή πως ήθελαν να αυτοπροσδιοριστούν) και πώς η μνήμη τους διατηρήθηκε στην αρχαιότητα. Για την αντιμετώπιση αυτού του θέματος, η παρούσα ανακοίνωση ασχολείται με ποιητικά κείμενα,

και πιο συγκεκριμένα με επιγράμματα. Κατά κοινή παραδοχή, στην αρχαία Ελλάδα η ποίηση αποτελούσε ένα παραδοσιακό μέσο αποτύπωσης μνήμης —ή μνημών— μεμονωμένων ατόμων ή συλλογικοτήτων (δεν ήταν τυχαίο ότι, μαζί με την προφορική ποίηση, τα παλαιότερα επιγραφικά κείμενα ήταν έμμετρα). Προς αυτή την κατεύθυνση, γίνεται εστίαση στη μελέτη τόσο των επιγραφικών όσο και των φιλολογικών επιγραμμάτων προερχόμενων από την Αρκαδία ή αποδιδόμενων σε Αρκάδες. Ως εκ τούτου, ο σκοπός αυτής της ανακοίνωσης είναι να καθορίσει πώς η αρχαία Αρκαδία αποτυπώθηκε στη σωζόμενη επιγραμματική ποίηση.

Μέσα από τη παράθεση των πηγών αναλύεται πρώτα το υπάρχον corpus των έμμετρων αρκαδικών επιγραφών, οι οποίες ωστόσο δεν είναι πολυάριθμες. Στόχος είναι η ταυτοποίηση (ή μη) εθνικών αναμνήσεων για την εξυπηρέτηση μιας συλλογικής ταυτότητας. Για τον σκοπό αυτό στη συνέχεια συγκρίνονται τα συγκεκριμένα κείμενα με άλλες έμμετρες επιγραφές από όμορες περιοχές της Πελοποννήσου. Σε αυτό το μεταγενέστερο στάδιο πρέπει να τονιστεί ότι πριν από την ελληνιστική περίοδο, οι επιχώριες διάλεκτοι αντιπροσωπεύονται στην επιγραφική ποίηση: η γλώσσα, καθώς και η συνακόλουθη επιλογή τοπικών διαλέκτων έναντι των κοινότερων τυποποιημένων μορφών γλώσσας, μπορούν επίσης να ερμηνευτούν ως σημεία ταυτότητας. Δευτερευόντως, συγκρίνονται αυτές οι έμμετρες επιγραφές με τα αντίστοιχα φιλολογικά κείμενα, ερευνώντας τις ομοιότητες και διαφορές τους. Αυτά τα λογοτεχνικά επιγράμματα βρίσκονται ως χωρία στους αρχαίους συγγραφείς ή σε αρχαίες συλλογές επιγραμμάτων (τους λεγόμενους *στεφάνους*). Υπονοείται συχνά ότι δεν υπάρχει απόλυτη βεβαιότητα για την προέλευση αυτών των κειμένων ούτε για την πραγματική ύπαρξή τους. Ειδικά στην περίπτωση των επιγραμματικών συλλογών, τα κείμενα παρέχονται χωρίς κανένα πλαίσιο. Ως αποτέλεσμα αυτού, θα πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη και άλλα προβλήματα σχετικά με την πατρότητα και την αρχική φύση των επιγραμμάτων. Ούτως ή άλλως, μέσα στα κείμενα αυτά εξετάζονται τελικά τα επιγράμματα που αποδίδονται σε μια ποιήτρια της Αρκαδίας που έζησε μεταξύ του 4ου και του 3ου αιώνα π.Χ.: την Ανύτη από την Τεγέα. Η πραγμάτευση κλείνει αντιπαραβάλλοντας το προαναφερθέν υλικό με αυτή την επιχώρια συγγραφέα και την εικόνα της Αρκαδίας, όπως αυτή καταγράφεται στο έργο της.

MATTHIAS HAAKE
Seminar für Alte Geschichte
Westfälische Wilhelms-Universität Münster
haakem@uni-muenster.de

*‘No country for wise men’?
Towards a Peloponnesian topography of philosophy*

The study of philosophy in Graeco-Roman antiquity is mostly focused on the large and well-known centres of philosophy, above all Athens, but also Rhodes or Alexandria. However, philosophy should not only be considered as an ‘academic’ discipline, but must be also seen as a widespread social practice of the (mostly male) members of the social elites in the Mediterranean world. This twofold perspective on philosophy forces to ask for different local and regional cultures of philosophy. In the present paper, the Peloponnese and particularly Arkadia will be taken into account.

*«Δεν είναι τόπος για σοφούς»;
Για μια τοπογραφία της φιλοσοφίας στην Πελοπόννησο*

Η μελέτη της φιλοσοφίας κατά την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα εστιάζεται κυρίως στα μεγάλα και γνωστά κέντρα φιλοσοφίας, πρωτίστως στην Αθήνα, αλλά και στη Ρόδο ή την Αλεξάνδρεια. Ωστόσο, η φιλοσοφία δε θα έπρεπε να λογίζεται μόνο ως ένας «ακαδημαϊκός» τομέας, αλλά θα πρέπει να θεωρείται επίσης ως μια ευρέως διαδεδομένη κοινωνική πρακτική των (αρρένων κυρίως) μελών των ελίτ των κοινωνιών του μεσογειακού κόσμου. Αυτή η διττή οπτική της φιλοσοφίας μάς οδηγεί να αναζητήσουμε διαφορετικές τοπικές και περιφερειακές κουλτούρες φιλοσοφίας. Στην παρούσα ανακοίνωση θα ληφθούν υπ’ όψιν η Πελοπόννησος και ιδιαιτέρως η Αρκαδία.

GEORGE KAKAVAS

Numismatic Museum

gthkakavas@hotmail.com

*Ancient Arkadian coins
in the Numismatic Museum collections*

A significant number of ancient Arkadian coins, from the rich collections of the Numismatic Museum of Greece, are presented here.

Gods, semi-gods and heroes, sacred symbols and mythical beings, kings, emperors and their coterie, empresses, all march from the small surfaces of coins issued by the city-states of Arkadia, and among them nymphs, personified rivers and Centaurs, Hercules' labours, such as the Stymphalian birds and the Keryneian Hind.

The Peloponnesian Arkadia in antiquity expanded over a geographical area larger than the present one. Evidence of twenty-five mints from the late Archaic period to the imperial age is attested, the most famous among them being those of Megalopolis, Mantinea (Antigoneia in the Hellenistic age), Kleitor, Pheneos, Heraia and Tegea.

The Arkadian mints operated either independently, issuing coins in silver and bronze, or as members of alliances. More specifically, as members of the Arkadian Koinon they minted triobols and obols from the second quarter of the 5th century BC, bearing the Lykaos Zeus enthroned on the obverse and the head of nymph Kallisto and the inscription ΑΡΚΑΔΙΚΟΝ, ΑΡΚΑ and the monogram ΑΡ on the reverse.

As members of the Achaian League the Arkadians minted, from the second half of the 3rd century BC, the widely circulated triobols bearing the characteristic monogram ΑΧ on the reverse and the head of Zeus on the obverse, as well as bronze issues with Zeus standing on the obverse and the personified Achaia enthroned on the reverse. Exceptional are the coins of Mantinea bearing the head of Antinous of the second century AD. The Arkadian coinage comes to an end with a number of Severan issues.

The majority of coins produced in Arkadian cities follow the Aeginetan

weight standard or the allied or reduced Aeginetan weight standard. Exceptions are the silver tetradrachms of Megalopolis, which follow the Attic weight standard, as well as the early silver hemistaters of Pheneos, which follow the Lydo-Milesian weight standard.

The iconographic repertoire of the Arkadian cities between the 5th century BC and the 3rd century AD is very rich on account of Arkadia being the birthplace and the land where the Olympian gods and goddesses, heroes and nymphs act. Zeus was born on Mount Lykaion, the Arkadians' sacred peak, Poseidon was born in the meadows of Mantinea, and Hermes in Kyllene. Hera grew up near Stymphalia and Demeter gave birth to Areion in the pastures of Ogheion, on the banks of the river Ladon. The favourite goddess of the Peloponnese, Athena, sprang from Zeus' head on the peak of Alipheira. The legend of the daughter of the Arkadian king Lycaon, the nymph Kallisto, whom Artemis transformed into a bear, is depicted on early silver triobols of Mantinea and on the coins of the Arkadian Koinon, while Arkas, the fruit of her union with Zeus, is represented in the bosom of Hermes on the impressive coinage of Pheneos.

Apart from temples that Arkadians built to worship Olympian gods and goddesses and the festivals they organised to honour them, their depiction on the silver and bronze issues of the Arkadian Koinon and the various cities presented here offers valuable evidence concerning Arkadian local mythology and religion, history and culture, economy and society.

Αρχαία αρκαδικά νομίσματα στις συλλογές του Νομισματικού Μουσείου

Θα παρουσιασθεί ένας σημαντικός αριθμός αρχαίων αρκαδικών νομισμάτων από τις πλούσιες συλλογές του Νομισματικού Μουσείου της Ελλάδας.

Θεοί, ημίθεοι και ήρωες, ιερά σύμβολα και μυθικά όντα, αυτοκράτορες, αυτοκρατορίσσες και άτομα του περιβάλλοντός τους, όλα παρελαύνουν από τις μικρές επιφάνειες των νομισμάτων που εκδόθηκαν από πόλεις της Αρ-

καδίας, και μαζί τους νύμφες, ποταμοί και Κένταυροι, Άθλοι του Ηρακλή, όπως οι Στυμφαλίδες Όρνιθες και το Ελάφι της Κερύνειας.

Η Αρκαδία της αρχαίας Πελοποννήσου εκτεινόταν σε μία γεωγραφική περιοχή μεγαλύτερη από τη σημερινή διοικητική έκταση του ομώνυμου νομού. Διαθέτουμε στοιχεία για ένα συνολικό αριθμό είκοσι πέντε νομισματοκοπείων, με τα σημαντικότερα να είναι αυτά της Μεγαλόπολης, της Μαντίνειας, του Κλείτορα, του Φενεού, της Ηραίας και της Τεγέας.

Τα αρκαδικά νομισματοκοπεία λειτουργούσαν είτε αυτόνομα, εκδίδοντας αργυρές και χάλκινες κοπές, είτε ως μέλη ευρύτερων σχηματισμών. Πιο συγκεκριμένα, ως μέλη του Αρκαδικού Κοινού εξέδωσαν τριώβολα και οβολούς από το δεύτερο τέταρτο του 5ου αιώνα π.Χ., με τη μορφή του Λυκαίου Διός καθήμενου και την κεφαλή της νύμφης Καλλιστούς με την επιγραφή ΑΡΚΑΔΙΚΟΝ, ΑΡΚΑ ή μόνο το μονόγραμμα ΑΡ. Ως μέλη του Αχαϊκού Κοινού οι Αρκάδες έκοψαν, από το δεύτερο μισό του 3ου αιώνα π.Χ., τα ευρείας κυκλοφορίας τριώβολα με το χαρακτηριστικό μονόγραμμα ΑΧ και την κεφαλή Διός, καθώς και χάλκινες εκδόσεις με τον Δία ιστάμενο και την προσωποποιημένη Αχαΐα ένθρονη. Εξαιρετικά είναι τα επετειακά νομίσματα της Μαντίνειας του 2ου αιώνα μ.Χ., που φέρουν την κεφαλή του θεοποιημένου Αντίνοου. Η αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή νομισματική παραγωγή στην περιοχή φτάνει στο τέλος της με ένα αξιομνημόνευτο σύνολο νομισματικών εκδόσεων της δυναστείας των Σεβήρων.

Η πλειονότητα των νομισμάτων των αρκαδικών πόλεων ακολουθεί τον αιγινητικό σταθμητικό κανόνα ή τον συμμαχικό ή μειωμένο αιγινητικό. Εξαιρέσεις αποτελούν τα αργυρά τετράδραχμα της Μεγαλόπολης, που ακολουθούν τον αττικό σταθμητικό κανόνα, καθώς και οι πρώιμοι αργυροί ημιστατήρες Φενεού, που ακολουθούν το λυδο-μλησιακό.

Η εικονογραφία των αρκαδικών νομισμάτων μεταξύ του 5ου π.Χ. και του 3ου μ.Χ. αιώνα είναι πολύ πλούσια, καθώς, κατά την τοπική παράδοση, η Αρκαδία αποτέλεσε το λίκνο γέννησης και δράσης των Ολύμπιων θεών, των ηρώων και των νυμφών. Ο Δίας γεννήθηκε στο Λύκαιο όρος, την ιερή κορυφή των Αρκάδων. Ο Ποσειδώνας γεννήθηκε από τη Ρέα στα λιβάδια της Μαντίνειας και ο Ερμής από τη Μαΐα στις ψηλές κορυφές του όρους Κυλλήνη. Η Ήρα μεγάλωσε κοντά στη Στυμφαλία λίμνη και η Δήμητρα γέννησε τον Αρίωνα ίππο στα βοσκοτόπια του Ογκείου όρους στις όχθες του πο-

ταμού Λάδωνα, από τα νερά του οποίου αναδύθηκε η Αφροδίτη. Η προσφι-
λής θεότητα της Πελοποννήσου, η Αθηνά, ξεπήδησε ενήλικη και πλήρως
αρματωμένη από το κεφάλι του Δία στην απόμακρη κορυφή της Αλίφειρας,
δίπλα στην Τριτωνίδα πηγή. Ο μύθος της κόρης του Αρκάδα βασιλιά, Λυ-
κάονα, της νύμφης Καλλιστούς, την οποία η Άρτεμις Λυκοάτιδα μεταμόρ-
φωσε στο δασοσκεπές Μαίναλο σε άρκτο, απεικονίζεται στα πρώιμα αργυ-
ρά τριώβολα της Μαντίνειας και στα νομίσματα του Αρκαδικού Κοινού, ενώ
ο επώνυμος ήρωας Αρκάς, καρπός της παράνομης ένωσης της Καλλιστούς
με τον Δία, παριστάνεται στον κόρφο του Ερμή στην εντυπωσιακή νομισμα-
τοκοπία του Φενεού.

Εκτός από τους ναούς που οι Αρκάδες ανήγειραν για τη λατρεία των
Ολύμπιων θεών, και τις εορτές που θέσπισαν για να τους τιμήσουν, οι απει-
κονίσεις τους στις αργυρές και χάλκινες κοπές του Αρκαδικού Κοινού και
των διαφόρων επιμέρους πόλεων που θα παρουσιαστούν, προσφέρουν επι-
πλέον πολύτιμα στοιχεία για την τοπική αρκαδική μυθολογία και θρησκεία,
καθώς και για την ιστορία και τον πολιτισμό, την κοινωνία και την οικονο-
μία της κάθε περιοχής.

OLGA KAKLAMANI
KIKPE Numismatic Collection
o_l_k_a@yahoo.gr

*Lionizing sepulchral memory at Corinth:
the tomb of Lais*

The memory (Gr. *mnēmē*) of Lais at Corinth is connected with the burial
monument (Gr. *mnēmeion*) of the famous courtesan, which according to the
testimony of Pausanias (2.2.4–5) was located in the area of the Kraneion
grove, near one of the city gates.

It is noteworthy that there are ‘pseudo-autonomous’ coin issues of Corinth
struck in the imperial times, which are thought to be dated earlier; they de-
pict the tomb of Lais in exact accordance with the description of Pausanias
(lioness on a column, standing on a ram). The same theme was used again on
an issue of Corinth in the name of Geta (*ca.* 209–211 AD). The timing of the
second issue could provide a hint for the date of the previous issues, which
are usually dated in the times of Hadrian (117–138 AD).

The numismatic presence of the monument, which might have served as
a landmark in the collective memory of the Corinthians, as well as of the vis-
itors of the city, has interesting connotations for the survival of memory of a
historical person. The reasons behind the invocation of this specific icono-
graphic theme, centuries after the death of the famous courtesan will be the
focus of this study.

*Εξάιροντας την επιτάφια μνήμη στην Κόρινθο:
ο τάφος της Λαΐδος*

Η μνήμη της Λαΐδος στην Κόρινθο είναι συνυφασμένη με το ταφικό μνη-
μείο της διάσημης εταίρας, που κατά τη μαρτυρία του Πausανία (2.2.4-5)

βρισκόταν στην περιοχή του άλσους του Κρανείου, κοντά σε μια από τις πύλες της πόλεως.

Είναι αξιοσημείωτο ότι υπάρχουν «ψευδοαυτόνομες» κοπές της Κορίνθου των αυτοκρατορικών χρόνων που εικάζεται ότι προηγούνται χρονολογικά· απεικονίζουν τον τάφο της Λαϊδος σε πλήρη συμφωνία με την περιγραφή του Πανσανία (λέαινα πάνω σε κίονα, που έχει στα πόδια της ένα κριάρι). Το ίδιο θέμα επαναλήφθηκε σε κοπή της Κορίνθου στο όνομα του Γέτα (περ. 209-211 μ.Χ.). Η χρονική συγκυρία της δεύτερης κοπής θα μπορούσε ίσως να δώσει κάποια ένδειξη για τη χρονολόγηση των προηγούμενων, οι οποίες συνήθως τοποθετούνται στους χρόνους του Αδριανού (117-138 μ.Χ.).

Η παρουσία στα νομίσματα του μνημείου, που προφανώς λειτουργεί πλέον ως τοπόσημο στη συλλογική μνήμη των Κορινθίων, αλλά και των επισκεπτών στην πόλη, δημιουργεί ενδιαφέρουσες προεκτάσεις για την επιβίωση της μνήμης ενός ιστορικού προσώπου. Οι λόγοι της επίκλησης του συγκεκριμένου εικονογραφικού θέματος αιώνες μετά τον θάνατο της διάσημης εταίρας θα αποτελέσουν κομβικό σημείο της παρούσας πραγματεύσης.

ANNA-VASILIKI KARAPANAGIOTOU

Ephorate of Antiquities of Arkadia

akarapanagiotou@culture.gr

Civic space and aspects of the social life in early Mantinea

Through a four year program, which was funded by the European Union, the Ephorate of Antiquities of Arkadia has recently finished the project “Enhancement of the archaeological site of Mantinea”. During the realization of the project selected excavation trenches were undertaken at the Agora with remarkable results. Based on the archaeological data, this presentation discusses the long process towards the foundation of the urban centre of Mantinea. Further, it focuses on the crucial contribution of ritual communication and public memory for the construction of identity in Greek *polis* states.

Δημόσιος χώρος και όψεις του κοινωνικού βίου στην πρώιμη Μαντίνεια

Μέσα από ένα τετραετές πρόγραμμα, που χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αρκαδίας ολοκλήρωσε πρόσφατα το έργο της ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου της Μαντίνειας. Κατά την εκτέλεση του έργου έλαβαν χώρα επιλεγμένες ανασκαφικές τομές στο χώρο της Αγοράς με αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Ξεκινώντας από την αρχαιολογική πληροφορία, η παρούσα ανακοίνωση πραγματεύεται τη μακρά διαδικασία προς την ίδρυση του αστικού κέντρου της αρκαδικής Μαντίνειας. Περαιτέρω, επαναφέρει τη συζήτηση γύρω από τη συμβολή της λατρευτικής επικοινωνίας και της λαϊκής μνήμης στη δημιουργία της ταυτότητας της αρχαίας ελληνικής πόλης-κράτους.

LILIAN DE ANGELO LAKY

Departamento de História

Universidade de São Paulo

lililaky@gmail.com

*The Arkadian coins and the sanctuary of Zeus
on Mt. Lykaion as evidences of ethnical and political identities
during the Classical period*

In this presentation, we will discuss the use of the image of Zeus on coins by the Arkadians in two important political moments: during the 5th century BC, in the context of the formation of the Arkadian League, and in the 4th century BC, in the context of the foundation of Megalopolis. Arkadia is the second region of the Greek world prolific in monetary representations of Zeus, behind only the coinage of Elis-Olympia. Our intention is to show that underlying the choice of Zeus by the Arkadians in this period is the role of the sanctuary of Zeus on Mt. Lykaion, which at that time had an important role in the articulation of political and regional identities in Arkadia.

*Τα αρκαδικά νομίσματα και το ιερό του Διός Λυκαίου
ως μαρτυρίες εθνικών και πολιτικών ταυτοτήτων
κατά την κλασική περίοδο*

Η παρούσα πραγμάτευση επικεντρώνεται στη χρήση της παράστασης του Διός σε νομίσματα των Αρκάδων σε συνάφεια με δύο σημαντικά από πολιτικής απόψεως γεγονότα: ένα κατά τη διάρκεια του 5ου αιώνα π.Χ., στο πλαίσιο του σχηματισμού του Αρκαδικού Κοινού, και ένα άλλο κατά τον 4ο αιώνα π.Χ., στο πλαίσιο της ίδρυσης της Μεγαλοπόλεως. Η Αρκαδία είναι η δεύτερη κατά σειρά περιοχή του αρχαιοελληνικού κόσμου ως προς την

πληθώρα νομισματικών παραστάσεων του Διός, καθώς έπεται μόνον της νομισματοκοπίας της Ήλιδος/Ολυμπίας. Η επιχειρούμενη προσέγγιση έχει ως πρόθεση να δείξει ότι πίσω από την επιλογή του Διός από τους Αρκάδες την περίοδο αυτή βρίσκεται ο ρόλος του ιερού του Διός Λυκαίου, ο οποίος ήταν σημαντικός για τη συνάρθρωση εθνικών και τοπικών ταυτοτήτων στην Αρκαδία.

GERASIMOS MERIANOS
Institute of Historical Research
National Hellenic Research Foundation
gmerianos@eie.gr

*Ringling false? The “wicked copper coins”
of Georgios Gemistos Plethon*

As the Ottoman Turks are rapidly conquering the Balkans and what is left of the Byzantine Empire, the philosopher Georgios Gemistos Plethon (ca. 1355-1452) writes two *Memoranda*, one to the despot of the Morea Theodore II Palaiologos and one to the emperor Manuel II Palaiologos. Driven both by the Platonic notion of the political responsibility of the philosopher and his active involvement in political reality, Plethon presents his advice and suggestions for the social and economic recovery of the Peloponnese. His call for an immediate sociopolitical and economic reform aims at the creation of a largely self-sufficient state in the Peloponnese, able to successfully resist the imminent Ottoman invasion. In Plethon's view, an array of economic and fiscal measures is indispensable for the improvement of the state's economy. To this end, he proposes, among other, the abolition of debased billon foreign coinage, named “wicked copper coins” (πονηροῖς χαλκείοις) in his *Memorandum* to Manuel II. He thus seems to imply that in order for the Peloponnese to defend itself against the Ottoman assault, first it will have to check the western economic invasion, an aspect of which was the dominance of Venetian coinage.

This paper examines Plethon's reference to the “wicked copper coins” in relevance to its contemporary political, economic, and numismatic reality but also to its literary and intellectual contexts.

*Νομίσματα ἀκωδώνιστα;
Τα πονηρὰ χαλκεῖα του Γεωργίου Γεμιστού Πλήθωνος*

Καθώς οι Οθωμανοί Τούρκοι κατακτούν γρήγορα τα Βαλκάνια και ό,τι έχει απομείνει από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, ο φιλόσοφος Γεώργιος Γεμιστός Πλήθων (περ. 1355-1452) συγγράφει δύο υπομνήματα, ένα προς τον δεσπότη του Μορέως Θεόδωρο Β΄ Παλαιολόγο και ένα προς τον αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο. Ορμώμενος τόσο από την πλατωνική αντίληψη της πολιτικής ευθύνης του φιλοσόφου όσο και από την ενεργό συμμετοχή του στην πολιτική πραγματικότητα, ο Πλήθων παρουσιάζει τις συμβουλές και τις προτάσεις του για την κοινωνική και οικονομική ανάκαμψη της Πελοποννήσου. Η έκκλησή του για άμεση κοινωνικοπολιτική και οικονομική μεταρρύθμιση στοχεύει στη δημιουργία ενός κατά κύριο λόγο αυτάρκους κράτους στην Πελοπόννησο, ικανού να αντισταθεί επιτυχώς στην επικείμενη οθωμανική εισβολή. Κατά την άποψη του Πλήθωνος, για τη βελτίωση της κρατικής οικονομίας είναι απαραίτητη μια σειρά οικονομικών και δημοσιονομικών μέτρων. Για τον σκοπό αυτό, προτείνει, μεταξύ άλλων, την κατάργηση των υποβαθμισμένων χαλκάργων ξένων νομισμάτων, τα οποία αποκαλεί *πονηρὰ χαλκεῖα* στο υπόμνημά του προς τον Μανουήλ Β΄. Φαίνεται έτσι να υπαινίσσεται ότι, προκειμένου η Πελοπόννησος να αμυνθεί ενάντια στην οθωμανική επίθεση, θα πρέπει πρώτα να σταματήσει τη δυτική οικονομική εισβολή, μια πτυχή της οποίας ήταν η κυριαρχία του βενετικού νομίσματος.

Αυτή η ανακοίνωση εξετάζει την αναφορά του Πλήθωνος στα *πονηρὰ χαλκεῖα* σε συνάρτηση με τη σύγχρονή της πολιτική, οικονομική και νομισματική πραγματικότητα καθώς και με το γραμματειακό και το διανοητικό της πλαίσιο.

MANOLIS E. PAGKALOS
School of Archaeology and Ancient History
University of Leicester
mp621@leicester.ac.uk

*Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί:
Shifting memories and identity in the making*

This paper discusses the relationship between memory and politics during the Hellenistic period in the context of the Achaian League. Two adjacent regions will be considered, Arkadia and Achaia, to approach the changing nature of complex notions such as ‘memory’ and ‘identity’ and to make some sense of the reasons that they can shift and be reformed.

Arkadia occupies the centre of Peloponnesos; a mostly mountainous and secluded region that from early on supported the creation of ethnic identity for its population based on its geographical definition. According to Herodotos (8.73), it is the Arkadian, along with the Kynourian and the Achaian *ethne* that have strong roots to the region of Peloponnesos and are identified as indigenous population (*αὐτόχθονα ἔθνη*). However, in the years between the formation of the Arkadian *Koinon* in the fourth century to the emergence of the Achaian *Koinon* in the third century, the political landscape of Peloponnesos regularly changed, partly due to the dwindling power of the Spartans. By proximity to the region of Achaia, it should not be a surprise that the *poleis* of Arkadia soon enrolled to the (re)formed and ever-expanding League. In contrast, what is of interest is how a region with a tradition of ethnic unity and continuation, but also of extreme political fragmentation, would – from the beginning of the second century – be fully integrated to the Achaian *Koinon*, with the Arkadian Megalopolis and important figures, such as Philopoimen and Lykortas, calling the shots. How can one approach the use of the ethnic ΑΡΚΑΔΙΚΟΝ (of the Arkadians) on coinage as early as the fifth century (with religious rather than political links) to the minting of Achaian federal coinage, bearing the inscription ΑΧΑΙΩΝ accompanied by the name of the Arkadian *poleis*? Glimpses of ideological orientations of the elite can be

seen in the work of Polybios, the Achaian statesman and self-proclaimed historian of the Koinon, as well as a citizen of Megalopolis. A past which recognised two separate *ethne*, the Arkadians and the Achaians, was to be renarrated. In the Hellenistic present, a merged identity was pronounced – an Arkadian could also be Achaian and vice versa. This shift in representation mirrors the changes in the political sphere.

This paper will approach the transformation of memories and the creation of a transformed identity for the Arkadian population in the context of the Achaian *Koinon*. Epigraphic, numismatic and historiographical evidence will be discussed to highlight the workings of identity formation in parallel to the political and social history of the region in the period of the expansion of the Achaian League in Peloponnesos.

*Η διαμόρφωση της μνήμης και η κατασκευή ταυτότητας
στην ελληνιστική Πελοπόννησο:
Η περίπτωση της Αρκαδίας και της Αχαιΐας*

Η παρούσα ανακοίνωση ερευνά τη σχέση της μνήμης με την πολιτική κατά την ελληνιστική περίοδο στο πλαίσιο του Αχαιϊκού Κοινού. Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκονται δύο όμορες περιοχές, η Αρκαδία και η Αχαιΐα με σκοπό την προσέγγιση της μεταβαλλόμενης φύσης σύνθετων εννοιών όπως η «μνήμη» και η «ταυτότητα» και την κατανόηση των λόγων για τους οποίους αυτές οι έννοιες είναι ευμετάβλητες και συχνά κατασκευασμένες.

Η Αρκαδία καταλαμβάνει το κέντρο της Πελοποννήσου και είναι μια κυρίως ορεινή και απομονωμένη περιοχή που από νωρίς ευνόησε τη δημιουργία ενός αισθήματος (συν)ανήκειν, μιας εθνικής ταυτότητας, για τον πληθυσμό της με βάση τον ειδικό γεωγραφικό της προσδιορισμό. Παραδείγματος χάριν, ο Ηρόδοτος (8.73) μεταφέρει μια ειδική σχέση του πληθυσμού της με την Πελοπόννησο αφού χαρακτηριστικά αναφέρει μόνους τους Αρκάδες, τους Κυνουρίους και τους Αχαιούς, τρία από τα επτά έθνη που κατοικούν την περιοχή, ως αυτόχθονους πληθυσμούς (*αυτόχθονα ἔθνη*). Ωστόσο, από την περίοδο σχηματισμού του βραχύβιου Αρκαδικού Κοινού κατά τον 4ο αι-

ώνα μέχρι την εμφάνιση του Αχαιϊκού Κοινού τον 3ο αιώνα το πολιτικό τοπίο της Πελοποννήσου υπέστη πολλαπλές μεταβολές, εν μέρει λόγω της εξασθένησης της πόλεως της Σπάρτης. Λόγω της εγγύτητας με την Αχαιΐα, δεν πρέπει να αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι πόλεις της Αρκαδίας σύντομα ενσωματώθηκαν στο νέο και με επεκτατικές βλέψεις Αχαιϊκό Κοινό. Αντιθέτως, ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς μια περιοχή με παράδοση εθνικής ενότητας και συνέχειας, αλλά και ακραίου πολιτικού κατακερματισμού, με πρωταγωνιστή τη Μεγαλόπολη, σε μικρό χρονικό διάστημα θα ανέλθει στην κορυφή του Αχαιϊκού Κοινού, με προσωπικότητες όπως ο Φιλοποίμην και ο Λυκόρτας. Πώς μπορούμε να προσεγγίσουμε τη μεταβολή από τη χρήση του εθνικού ΑΡΚΑΔΙΚΟΝ στη νομιματοκοπία της Αρκαδίας ήδη από τον πέμπτο αιώνα (με βάση θρησκευτικούς και όχι πολιτικούς όρους) στη κοπή ομοσπονδιακού νομίσματος με την επιγραφή ΑΧΑΙΩΝ συνοδευόμενη από το όνομα των αντίστοιχων Αρκαδικών πόλεων; Ενδείξεις των ιδεολογικών προσανατολισμών της άρχουσας τάξης διαφαίνονται στο έργο του Πολυβίου, του Αχαιού πολιτικού και ιστορικού του Κοινού, καθώς και πολίτη της Μεγαλόπολης. Η αφήγηση του παρελθόντος, που διαχώριζε τα δύο έθνη, των Αρκάδων και των Αχαιών, έπρεπε να αλλάξει. Στο ελληνιστικό παρόν, μια διττή ταυτότητα είναι εμφανής, στην οποία Αρκάς και Αχαιός συνυπάρχουν. Αυτή η μεταβολή στην κοινωνικό-ιδεολογική διάσταση αντικατοπτρίζει τις αλλαγές στην πολιτική σφαίρα.

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η προσέγγιση του μετασχηματισμού της μνήμης και της δημιουργίας μιας πολυδιάστατης ταυτότητας για τον αρκαδικό πληθυσμό στο πλαίσιο του Αχαιϊκού Κοινού. Μέσα από τη μελέτη επιγραφικών, νομισματικών και ιστοριογραφικών τεκμηρίων θα αναδειχθούν οι λειτουργίες διαμόρφωσης ταυτότητας παράλληλα με την πολιτική και κοινωνική ιστορία της περιοχής κατά την περίοδο της επέκτασης του Αχαιϊκού Κοινού στην Πελοπόννησο.

SELENE PSOMA
Department of History & Archaeology
National & Kapodistrian University of Athens
spsoma@arch.uoa.gr

APKAΔΙΚON: 20 years later

The aim of this paper is to reopen the discussion about the 5th c. BC coinage issued with Zeus enthroned on the obverse, a goddess' head on the reverse and the legend APKAΔΙΚON. All previous interpretations as well as the dates proposed for this coinage will be discussed. The goal of the paper is to show that this coinage emerged during a critical period and served military needs.

APKAΔΙΚON: 20 χρόνια αργότερα

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η επαναπραγμάτευση του ζητήματος των αργυρών εκδόσεων του 5ου π.Χ. αι. με ένθρονο Δία στην εμπρόσθια όψη, απροσδιόριστης θεότητας γυναικεία κεφαλή στην οπίσθια και την επιγραφή APKAΔΙΚON. Θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν όλες οι προηγούμενες ερμηνείες και προτάσεις χρονολόγησης, και θα υποστηριχθεί η έκδοση των νομισμάτων αυτών κατά μία περίοδο κρίσης και επιτακτικών αναγκών πληρωμών στρατιωτικών σωμάτων.

*The identity of a warrior in relief:
Echemos on coins of Tegea*

Among the coin issues produced by Tegea in the 4th century BC there is a short issue of silver hemidrachms bearing the head of Athena on the obverse and a warrior in fighting stance on the reverse. Such a male figure appears also on later bronze issues of the *polis* (late 3rd – early 2nd century BC). The question of the identity of the warrior had been posed from early on in research, with the answer remaining in doubt; gradually there has been a tendency to identify the figure with Kepheus, a mythical king of Tegea. Kepheus is shown on bronze issues of a later dating (third quarter of the 1st century BC), receiving with his daughter a lock of Medusa's hair from Athena. It is arguable, however, if there are substantial reasons to support the linkage of the fighting combatant to Kepheus once more. On the other hand, the coin type under discussion bears a close iconographic resemblance with a marble relief figure that is on display in the Archaeological Museum of Tegea (similar weapons, heroic nudity and fighting stance); the relief is dated in 4th century BC and bears the name EXEMOC, which was inscribed much later in the 1st or the 2nd century AD.

The identification of the warrior on the coins with Echemos, another mythical king of Tegea, is put forward as more plausible, while at the same time several aspects of the matter are examined. Quite importantly, the probable dating of the initial silver issue based on numismatic criteria, as well as its interpretation as carrier of a tale reified within a given historical context. Moreover, the possible connection to a historical event as *raison d'être* for the re-emergence of the coin type on Hellenistic bronzes of the city. The whole approach attempts to largely deal with the coined identity as a reflection of monumental memory and a component of 'intentional' story-telling. Case in point, functioning as assertions of identity and alterity, the Tegeatan coins

project a message conveying a narrative of the past through a perspective of the collective *imaginaire* in the present.

*Η ανάγλυφη ταυτότητα ενός πολεμιστή:
ο Έχεμος σε νομίσματα της Τεγέας*

Ανάμεσα στις νομισματικές κοπές που εξέδωσε η Τεγέα κατά τον 4ο αι. π.Χ. υπάρχει μία βραχεία κοπή αργυρών ημιδράχμων που φέρει κεφαλή Αθηνάς ως εμπροσθότυπο και έναν πολεμιστή σε στάση μάχης ως οπισθότυπο. Μια ανάλογη ανδρική μορφή εμφανίζεται επίσης σε υστερότερες χάλκινες κοπές της πόλεως (τέλη 3ου – αρχές 2ου αι. π.Χ.). Το ερώτημα ως προς την ταυτότητα του πολεμιστή είχε τεθεί από νωρίς στην έρευνα, με την απάντηση να παραμένει εν αμφιβόλω· σταδιακά επικράτησε μια τάση να ταυτίζεται η μορφή με τον Κηφέα, μυθικό βασιλέα της Τεγέας. Ο Κηφεύς εμφανίζεται σε μεταγενέστερες χάλκινες εκδόσεις (γ' τέταρτο του 1ου αι. π.Χ.) να λαμβάνει μαζί με την κόρη του έναν βόστρυχο της Μέδουσας από την Αθηνά. Είναι συζητήσιμο ωστόσο αν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι που να υποστηρίζουν τη σύνδεση του μαχόμενου πολεμιστή επίσης με τον Κηφέα. Από την άλλη πλευρά, ο εν λόγω νομισματικός τύπος παρουσιάζει μεγάλη εικονογραφική εγγύτητα με τη μορφή ενός μαρμάρινου αναγλύφου που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τεγέας (παρόμοια όπλα, ηρωική γυμνότητα και στάση). Το ανάγλυφο χρονολογείται στον 4ο αι. π.Χ. και φέρει το όνομα EXEMOC, το οποίο χαραχθηκε πολύ αργότερα, μέσα στον 1ο ή στον 2ο αιώνα μ.Χ.

Η ταύτιση του πολεμιστή στα νομίσματα με τον Έχεμο, έναν άλλο μυθικό βασιλέα της Τεγέας, προτείνεται ως περισσότερο εύλογη, ενώ ταυτόχρονα εξετάζονται επιμέρους πτυχές του θέματος. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η πιθανή χρονολόγηση της αρχικής αργυρής κοπής βάσει νομισματικών κριτηρίων, καθώς και η ερμηνεία της ως φορέα ενός αφηγήματος που γίνεται εμπράγματο μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο. Επιπλέον, ανιχνεύεται η δυνατότητα διασύνδεσης με ένα ιστορικό γεγονός που μπορεί να

λειτουργήσει ως γενεσιουργό αίτιο για την επανεμφάνιση του νομισματικού τύπου σε ελληνιστικά χάλκινα νομίσματα της πόλεως. Η όλη προσέγγιση επιχειρεί κατά βάση να πραγματευθεί τη χάραξη της ταυτότητας ως αντανάκλαση μιας μνημειακής μνήμης και ως συστατικού μιας «αποβλεπτικής» διήγησης ιστοριών. Στην περίπτωση μας τα τεγεατικά νομίσματα, μεταχειριζόμενα προβαλλόμενες πεποιθήσεις ταυτότητας και ετερότητας, εκπέμπουν ένα μήνυμα που μεταφέρει μια αφήγηση του παρελθόντος, μέσω μιας οπτικής του συλλογικού φαντασιακού, στο παρόν.

CATHERINE VANDERHEYDE
Ufr Des Sciences Historiques, Université de Strasbourg
Faculté de Philosophie et Sciences sociales, Université libre de Bruxelles
catherine.vanderheyde@gmail.com

The 'salamanders' carved slab from Andravida

In the early 20th century, a curious carved slab was discovered among the ruins of the church of Hagia Sophia at Andravida in the Peloponnese. The Old French inscription incised on the frame reveals that this slab was designed for covering the remains of Agnès of Villehardouin (*ca.* 1243-1286), fourth wife of William II of Villehardouin, prince of Achaia from 1246 to 1278. The inscription makes also her Byzantine origins clear: she was the daughter of “KIUR MIKAILLE”, that is, of the Byzantine despot Michael II of Epirus. The carved ornamentation of this tomb slab reveals several original elements like four curious creatures, which we can identify as salamanders thanks to their speckled backs. The zoomorphic motif never appears on Byzantine sculpture and its depiction on a tomb slab is puzzling.

Since Antiquity, the belief that this amphibian was able to extinguish fire was common and this motif had a rather positive meaning. But in Byzantium, even if the salamander's ability to withstand fire was also known, this small animal could be harmful for human beings because its venom was dangerous. The analysis of the distribution and the study of the signification of this zoomorphic motif during the Antiquity and the Middle Ages allows us to understand the reasons why the salamander was chosen to be carved on the tomb slab of Agnès of Villehardouin. This motif appears to be clearly linked to her franco-byzantine personality and to intercultural exchanges framework between Greeks and Franks that defines the Peloponnese during the 13th century.

*Η ανάγλυφη πλάκα με τις σαλαμάνδρες
από την Ανδραβίδα*

Στις αρχές του 20ού αιώνα μια ιδιόμορφη λαξευτή πλάκα ανακαλύφθηκε στα κατάλοιπα της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας που βρίσκεται στην Ανδραβίδα. Η παλαιογαλλική επιγραφή που είναι χαραγμένη περιμετρικά αποκαλύπτει ότι η πλάκα αυτή είχε κατασκευασθεί ως κάλυμμα της σορού της Αγνής Βιλλαρδουίνης (περ. 1243-1286), τέταρτης συζύγου του Γουλιέλμου Β' Βιλλαρδουίνου, Πρίγκηπος της Αχαΐας από το 1246 έως το 1278. Η επιγραφή δηλώνει επίσης τη βυζαντινή καταγωγή της Αγνής: ήταν κόρη του «KIUR MIKAILLE», δηλαδή του Μιχαήλ Β', Δεσπότη της Ηπείρου. Στη λαξευμένη διακόσμηση αυτής της επιτάφιας πλάκας αναδεικνύονται ορισμένα πρωτότυπα στοιχεία, όπως τέσσερα περίεργα ζώα, που μπορούν να ταυτιστούν με σαλαμάνδρες λόγω της διάστικτης ράχης τους. Το συγκεκριμένο ζωομορφικό μοτίβο δεν απαντά στη βυζαντινή γλυπτική και η απεικόνισή του σε μία επιτάφια πλάκα δημιουργεί ερωτηματικά.

Από την Αρχαιότητα υπήρχε ως κοινή πεποίθηση ότι το εν λόγω αμφίβιο μπορούσε να σβήνει τη φωτιά, και το μοτίβο αυτό είχε μια μάλλον θετική σημασία. Στο Βυζάντιο όμως, αν και η ιδιότητα της σαλαμάνδρας να είναι ανθεκτική στη φωτιά ήταν επίσης γνωστή, το μικρό αυτό ζώο μπορούσε να θεωρείται βλαπτικό για τους ανθρώπους εξαιτίας του γεγονότος ότι το δηλητήριό του ήταν επικίνδυνο. Η ανάλυση της διάχυσης αυτού του ζωομορφικού μοτίβου και η μελέτη της σημασίας του κατά την Αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα επιτρέπουν να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε να χαραχθεί η σαλαμάνδρα στην επιτάφια πλάκα της Αγνής Βιλλαρδουίνης. Φαίνεται πως το μοτίβο συνδέεται σαφώς με τη φραγκο-βυζαντινή της προσωπικότητα και με ένα πλαίσιο διαπολιτιστικών ανταλλαγών ανάμεσα σε Ρωμαίους (Έλληνες) και Φράγκους που καθόρισε την Πελοπόννησο κατά τον 13ο αιώνα.

LARA DILETTA VAROTTO
PhD, Università degli studi Roma Tre
laradiletta@gmail.com

Some considerations on Poseidon cult at Tegea

The aim of this contribution is to offer an overview of the Poseidon cult in Tegea, by examining the available sources related to it. They are mainly inscriptions and votives already published, to which two testimonies should probably be added: an Archaic pilaster capital decorated by a Triton exhibited in the Archaeological Museum of Tegea (inv. no. 284), and a passage from Pausanias (8.53.11), in which the Perieget encountered at the south of the Arkadian *polis* some θεμέλια ἱερῶν, although lacking the indication of the dedicatory divinity. The overall analysis of the sources suggests that the cult of the god – attested between 6th and 2nd century BC – took place both within the urban circuit, in relationship with the *Hippochoitai phyle* and probably with the gymnasium, and in the *chora*, where some of the testimonies have been found (precisely from the area of *Aphidantes* and *Potachidai* demes). Concerning the nature of the god, elsewhere traditionally associated with the sea and its vital or destructive power, in Tegea – as in the rest of the inner region of Arkadia – it preserves its ancient and original characters: it appears as a chthonic god, strongly tied to essential and underground forces (earthquakes, springs, rivers and floods). Precisely because of this role, he is associated with the horse, holder symbol of wild energy and of the force of nature par excellence, as well as hypothetically within the gymnastic-competitive setting.

*Μερικές παρατηρήσεις σχετικά με τη λατρεία
του Ποσειδώνος στην Τεγέα*

Ο στόχος της παρουσίασης είναι να προσφέρει μία συνολική εικόνα της λατρείας του Ποσειδώνος στην Τεγέα, εξετάζοντας τις σχετικές διαθέσιμες

πηγές. Πρόκειται κυρίως για ήδη δημοσιευμένες επιγραφές, στις οποίες θα πρέπει να προσθέσουμε δύο επιπλέον μαρτυρίες: ένα αρχαϊκό επίκρανο παραστάδος διακοσμημένο με Τρίτωνα το οποίο εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Τεγέας (αρ. ευρ. 284), και ένα χωρίο του Πανσανία (8.53.11), στο οποίο ο περιηγητής εντοπίζει στα νότια της αρκαδικής πόλεως ορισμένα θεμέλια ιερών, χωρίς ωστόσο ενδείξεις για τη λατρεύμενη θεότητα. Η συνολική ανάλυση των πηγών υποδεικνύει ότι η λατρεία του θεού – μαρτυρούμενη μεταξύ του 6ου και 2ου αιώνα π.Χ. – έλαβε χώρα τόσο εντός του αστικού χώρου, σε σχέση με την Ίπποθοίτιδα φυλή και πιθανότατα με το γυμνάσιο, και στην *χώρα*, όπου έχουν βρεθεί αρκετές μαρτυρίες (κυρίως από τις περιοχές των δήμων Αφιδαντών και Ποταχιδών). Σχετικά με τη φύση του θεού, ο οποίος σε άλλα μέρη συνδέεται παραδοσιακά με τη θάλασσα και τη ζωτική ή καταστρεπτική της δύναμη, στην Τεγέα – όπως και στην υπόλοιπη ενδοχώρα της Αρκαδίας – διατηρεί τα αρχαιότερα και πρωταρχικά χαρακτηριστικά του: εμφανίζεται ως χθόνια θεότητα, στενά συνδεδεμένος με βασικές υπόγειες δυνάμεις (σεισμοί, πηγές, ποταμοί και πλημμύρες). Ακριβώς εξαιτίας αυτού του ρόλου, συνδέεται με το άλογο, κατεξοχήν σύμβολο που ενέχει την άγρια ενέργεια και τη δύναμη της φύσης, καθώς και, στο πλαίσιο μιας υπόθεσης, με το γυμνασιακό-αγωνιστικό πεδίο.

AFRODITI VLACHOU
PhD, University of Thessaly
afroditi.vlachou@yahoo.gr

STELIOS DAMIGOS
KIKPE Numismatic Collection
sdamig@gmail.com

*Early Arkadia:
Narrative patterns and material culture*

Arkadia historically presents a very interesting combination of isolation due to its mountainous nature that separates different areas of inhabitation, and connectivity as a result of its central position among the other regions of the Peloponnese. These features seem to have been translated in different periods to a fluctuation in the sense of belonging, at the regional level of the Arkadian *ethnos*, the intermediate of the smaller *ethne* within Arkadia, and the formation of the relatively numerous and small *poleis* in the area. The aim of this paper is to present the evolution of these local and regional aspects of identity formation in Arkadia, from the Protogeometric to the Early Archaic period. To this end, a specific focus on the earliest available written sources is considered necessary, combined with a thorough research of the available archaeological finds in the area, sanctuaries, cemeteries, and settlements.

The written sources that provide us with the earliest recorded mythological tradition can be used, in connection with the archaeological evidence, as indications of the genesis of community identity. These are, apart from Homer and Hesiod, various references in the archaic poetry, as well as later preserved mythological references to the specific area in sources of the 5th century BC, both complete and fragmentary. The problems with later mythological references in the sources referring to the upper past such as Pausanias, apart from them being exhaustively studied, is that they tend to represent a more centralized and processed perspective, and reflect traditions forged through the experiences of the Classical period.

The connection of evidence through space provides a better understanding of the patterns emerging and evolving through time, and enables us to pose new questions on our material. This can produce new perspectives, in order to draw the broader picture in areas traditionally decentralized, as is the case of Early Arkadia. On a wider context, it is possible to investigate connections on a regional level, and examine the existence of cultural or other networks between Arkadia and the rest of the Peloponnese in this transitional period.

*Πρώιμη Αρκαδία:
αφηγηματικά μοτίβα και υλικός πολιτισμός*

Η Αρκαδία ιστορικά παρουσιάζει έναν πολύ ενδιαφέροντα συνδυασμό απομόνωσης, λόγω της ορεινής φύσης της, η οποία διαχωρίζει τις περιοχές κατοίκησης και συνδεσιμότητας, λόγω της κεντρικής θέσης που καταλαμβάνει εντός της Πελοποννήσου. Αυτά τα χαρακτηριστικά φαίνεται πως μεταφράζονται κατά διαφορετικές περιόδους σε μία διακύμανση της αίσθησης του *συνανήκειν*, στο περιφερειακό επίπεδο του αρκαδικού *έθνους*, το ενδιάμεσο των επιμέρους μικρότερων *εθνών* εντός της Αρκαδίας, και στο σχηματισμό των σχετικά πολυάριθμων και μικρών *πόλεων*. Ο στόχος της παρουσίασης είναι να αναδείξει την εξέλιξη αυτών των τοπικών και περιφερειακών πτυχών σχηματισμού της συλλογικής ταυτότητας στην Αρκαδία, από την πρωτογεωμετρική έως και την πρώιμη αρχαϊκή περίοδο. Για τον σκοπό αυτό, θεωρείται απαραίτητο να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις πρωιμότερες διαθέσιμες γραπτές πηγές, σε συνδυασμό με μία λεπτομερή εξέταση των διαθέσιμων αρχαιολογικών ευρημάτων από τα ιερά, τα νεκροταφεία και τους οικισμούς της περιοχής.

Οι γραπτές πηγές που μας παρέχουν τις πρωιμότερες καταγραφές μυθολογικών παραδόσεων μπορούν να χρησιμοποιηθούν, σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά δεδομένα, ως ενδείξεις της γένεσης ταυτότητας εντός της κοινότητας. Αυτές οι πηγές είναι, εκτός από τον Όμηρο και τον Ησίοδο, δι-

άφορες αναφορές στην αρχαϊκή ποίηση, καθώς και η διατήρηση προγενέστερων μυθολογικών αναφορών της περιοχής στις πηγές του 5ου αιώνα π.Χ., συνολικά ή αποσπασματικά σωζόμενες. Τα προβλήματα με τις υστερότερες μυθολογικές αναφορές σε πηγές που αναφέρονται στο απώτερο παρελθόν, όπως ο Πausanias, εκτός από το γεγονός ότι έχουν ήδη αναλυθεί εκτενώς στην έρευνα, είναι ότι έχουν την τάση να αναπαράγουν μία πιο συγκεντρωτική και επεξεργασμένη πρόσληψη, και να αντανακλούν παραδόσεις, οι οποίες σχηματίστηκαν μέσα από τις εμπειρίες της κλασικής περιόδου.

Η σύνδεση των στοιχείων αυτών εντός του χωρικού τους πλαισίου, παρέχει μία καλύτερη κατανόηση των μοτίβων που εξελίσσονται στον χρόνο και μας δίνει τη δυνατότητα να θέσουμε νέες ερωτήσεις στο υλικό μας. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει νέες οπτικές, παρέχοντας μία ευρύτερη εικόνα για μία περιοχή παραδοσιακά αποκεντρωμένη, όπως είναι η περίπτωση της Αρκαδίας των πρώιμων ιστορικών χρόνων. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, είναι δυνατόν να ερευνηθούν συνδέσεις σε ένα περιφερειακό επίπεδο, και να εξεταστεί η ύπαρξη πολιτισμικών ή άλλων δικτύων μεταξύ της Αρκαδίας και της υπόλοιπης Πελοποννήσου σε αυτή τη μεταβατική περίοδο.

Ilias Anagnostakis	National Hellenic Research Foundation, Athens
Ianthi Assimakopoulou	University of the Peloponnese, Kalamata
Hans Beck	Westfälische Wilhelms-Universität Münster
Kostas Buraselis	National & Kapodistrian University of Athens
François de Callataÿ	Bibliothèque Royale de Belgique, Bruxelles
Stelios Damigos	KIKPE Numismatic Collection, Athens
Peter Funke	Westfälische Wilhelms-Universität Münster
Nikos Giannakopoulos	National & Kapodistrian University of Athens
Dimitra Grousouzakou	University of the Peloponnese, Kalamata
Paloma Guijarro	Universidad Complutense de Madrid
Matthias Haake	Westfälische Wilhelms-Universität Münster
Edward Harris	Durham University
George Kakavas	Numismatic Museum, Athens
Olga Kaklamani	KIKPE Numismatic Collection, Athens
Anna Karapanagiotou	Ephorate of Antiquities of Arkadia, Tripoli
Lilian de Angelo Laky	Universidade de São Paulo
Gerasimos Merianos	National Hellenic Research Foundation, Athens
Jorunn Økland	Norwegian Institute at Athens / University of Oslo
Manolis Pagkalos	University of Leicester
Selene Psoma	National & Kapodistrian University of Athens
Jim Roy	University of Nottingham
Ioanna Spiliopoulou	University of the Peloponnese, Kalamata
Yannis Stoyas	KIKPE Numismatic Collection, Athens
Catherine Vanderheyde	Université de Strasbourg / Université libre de Bruxelles
Lara Diletta Varotto	Università degli studi Roma Tre
Afroditi Vlachou	University of Thessaly, Volos